

Detlič

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

BirdLife
INTERNATIONAL

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

BROJ 12

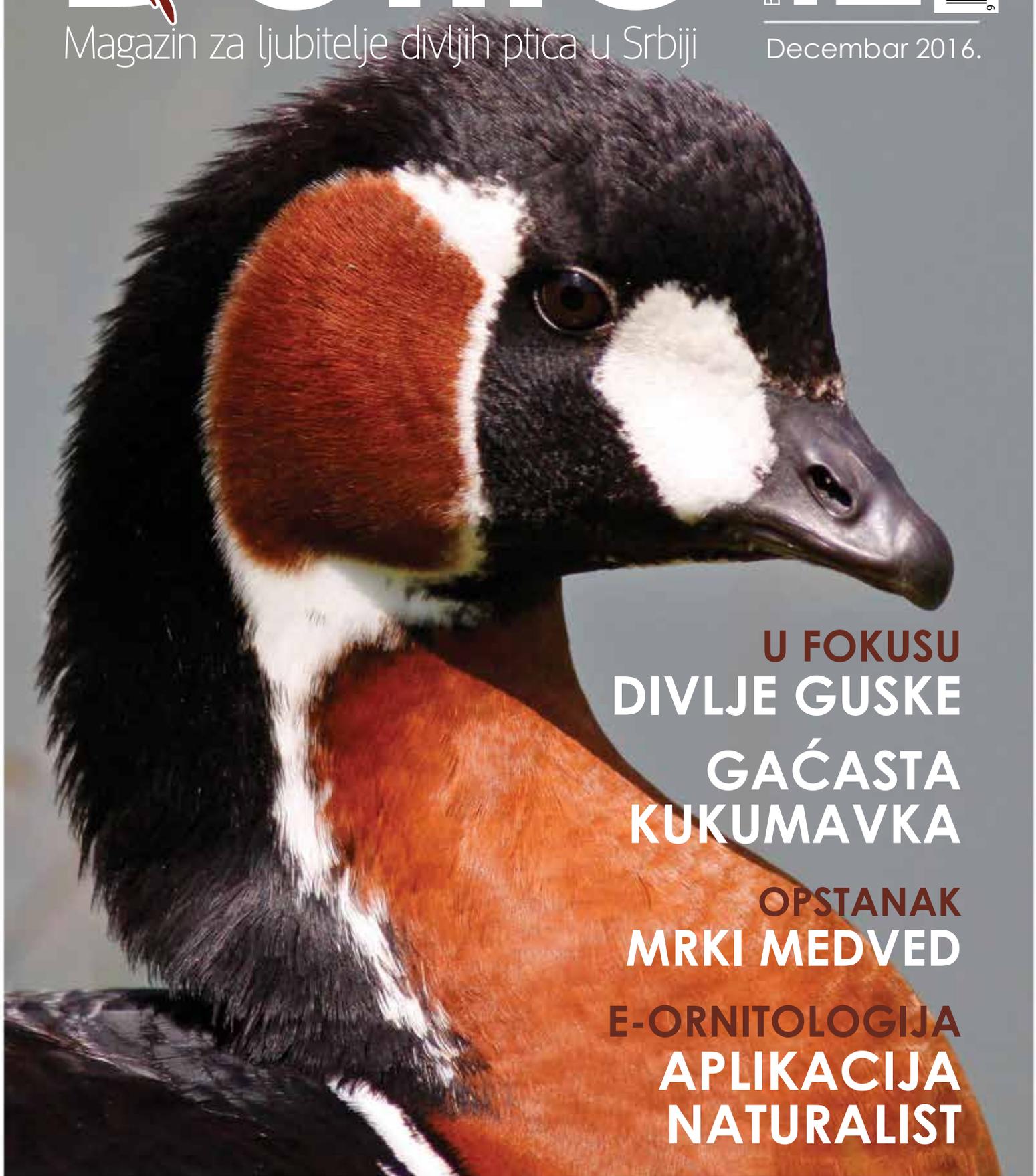
ISSN 1821-0708

Decembar 2016.

**U FOKUSU
DIVLJE GUSKE
GAĆASTA
KUKUMAVKA**

**OPSTANAK
MRKI MEDVED**

**E-ORNITOLOGIJA
APLIKACIJA
NATURALIST**

MOŽETE NAČI NAŠE PROIZVODE ONLINE NA WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM
I KOD EKSKLUZIVNIH I SPECIJALIZOVANIH PRODAVACA

ATX/STX FAMILIJA *DEFINITIVNO* PRAVI IZBOR

Obalske litice obezbeđuju svakom posmatraču ptica iskustvo sa puno uzdaha. Jedinственe morske ptice, kao zovoj ili albatros, ostavljaju vas zadivljene dok posmatrate njihovu elegantnu akrobatiku. Cilj ATX/STX linije iz SWAROVSKI OPTIK je da vam da privilegiju da posmatrate tako retka stvorenja iz neposredne blizine. Ova linija vam omogućava, po prvi put, da menjate performanse teleskopa koristeći razne veličine objektiv. Ako ste posmatrač ptica na obali ili na močvarnom terenu, koristite objektiv od 95 mm, sa uvećanjem do 70x, jer će vam dozvoliti da u potpunosti uživajte u veličansvenoj lepoti i kristalno jasnoj slici. Ako putujete ili provodite mnogo vremena u terenu, kompaktni objektiv od 65mm je savršen izbor. Uživajte u ovakvim trenucima čak i više – sa SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Slobodan Ivić

Poštovani čitaoci, uvaženi ornitolozi, dragi saradnici

Zaštita ptica i prirode, odnosno cilj za koji se naše Društvo zalaže, nije nimalo lak i jednostavan zadatak. On zahteva brojna odricanja, težak i mukotrpan rad na terenu, u biblioteci ili u kancelariji za kompjuterom.

Kako u svetu tako i kod nas sve je više zaštitara ptica, drugih životinjskih vrsta i njihovih staništa. Zbog povećanog interesa širokih društvenih krugova raste i broj tekstova u štampanim i elektronskim izdanjima. U svetu se svakodnevno povećava i broj popularnih ornitoloških magazina. Zato je za Uređivački odbor „Detlić“ sve veći izazov da časopis bude lider u ovom delu Evrope.

Od samog početka rada na ovom magazinu imao sam bezrezervnu podršku. Među članovima Uređivačkog odbora nikad nije nedostajalo međusobnog uvažavanja i odlične saradnje. Svi se nesebično zalažemo i dajemo veliki kreativni doprinos. Međutim, časopis ne sačinjava samo uredništvo, već je to brojna porodica spoljnih članova, prijatelja i simpatizera. „Detlić“ je odraz sviju nas. On je zasnovan na višegodišnjem radu, istraživanju i iskustvu. Naši saradnici nesebično prenose saznanja koja su sticali proučavanjem ptica i njihovih staništa. Oni provode mnogo dana na različitim terenima i u teškim vremenskim uslovima. Upravo zato značajno doprinose da magazin bude dopadljiv i da ga rado čitaju čak i oni kojima ptice nisu bliske. Mi želimo da „Detlić“ bude karika koja će nas povezati oko istog cilja. Želimo da pridobijemo sve one koji budu došli u kontakt sa magazinom da postanu naši stalni saradnici, čitaoci i borci za bolje sutra.

Jesen je period kada počinju pri-

preme za grejnu sezonu. To je vreme kada se intenzivira nelegalna seča šuma i trgovinska drvetom. U celom svetu ovaj problem poprima dramatične razmere jer se trajno narušavaju ekosistemi. Nekonrolisanom sečom šuma ugrožava se opstanak čoveka na planeti Zemlji, ali dovodi se u pitanje i život brojnih biljnih i životinjskih vrsta. Ugrožene su i ptice koje su evolutivno osposobljene i upućene na život u šumama.

Vlade mnogih zemalja ubiru manje prihode od poreza i carina zbog nelegalnih tokova novca. Nelegalnu seču šuma teško je sprečiti zbog velike površine koja se teško kontroliše. Nezakonite radnje i nezakonito korišćenje prirodnih resursa postoji i u našoj zemlji. Najintenzivnija bespravna seča bukovih stabala dešava se uz teritoriju duž administrativne linije sa Kosovom i Metohijom. Nezakonite radnje čine uglavnom građani okolnih opština sa pomenute teritorije. Prof. dr Branko Glavonjić sa Šumarskog fakulteta u Beogradu tvrdi da ukupna količina bespravno posećenog drveta koja je registrovana u ovom delu Srbije iznosi 5.463 m³ ili 45,5% od ukupne količine bespravno posećenog drveta u državnim šumama u Srbiji u 2003. godini. Time se trajno ugrožavaju biljne i životinske vrste a štetu trpe vlasnici šuma kao i JP „Srbijašume“.

Napominjem da se sve to odigrava u neposrednoj blizini Nacionalnog parka „Kopaonik“ koji naseljavaju ptice šum-

skih i planinskih staništa. Od 1997. godine ovaj nacionalni park uvršten je u područja od međunarodnog značaja za ptice (IBA). Kopaonik naseljavaju retke šumske gnezdarice. Procena je da se tu može posmatrati oko 210 vrsta, a da se broj gnezdarica sa nekadašnjih 125 smanjio na 115 zbog uticaja čoveka.

Šume pripadaju svim građanima ali i čitavom životinjskom svetu. Da bi drvo izraslo, razvilo se i oformilo potrebno je mnogo godina, a samo par sekundi da se poseče. Primenom zakonskih regulativa i strožijom kaznenom politikom trajno ćemo rešiti problem po ekonomiju i očuvanje biodiverziteta. Sačuvaćemo šumska područja koja su dom za veliki broj različitih vrsta ptica. U protivnom, one će trajno napustiti svoja staništa. Sačuvajmo naše šume, sačuvajmo staništa gde žive ptice u Srbiji.

Na samom kraju, u ime cele redakcije želim svima iskreno da zahvalim na saradnji. Podrška i poverenje koje ste nam ukazali veoma su važni a ujedno i podsticaj da budemo još aktivniji.

Zato i u narednim izdanjima budite naši dragi saradnici. Priključite se našoj velikoj porodici. Očekujemo vaše izveštaje o akcijama na zaštiti ptica, njihovih staništa ali i vaše predloge kako bismo u magazin uvrstili nove, ekskluzivne teme. Otvoreni smo i za vaše sugestije jer imamo obostrani cilj da „Detlić“ i dalje rado čita kako stručna javnost tako i svi ljubitelji prirode.

Naša adresa je magazinetlic@gmail.com

Još jedan „Detlić“ je u vašim rukama. Zato uživajte čitajući tekstove koje smo pripremili za dvanaesti broj.

Vaš urednik,

Smo

Foto: Gordan Pomorišac

Deo uređivačkog odbora

KOJE SU NAŠE GUSKE?

(*Anser brachyrhynchos*), grivasta (*Branta bernicla*), kanadska (*Branta canadensis*), snežna (*Anser caerulescens*) i indijska guska (*Anser indicus*). Prve dve su polarne vrste gusaka, koje inače uglavnom zimuju u zapadnoj Evropi, na obalama Atlantskog okeana. Kanadska guska je vrsta iz Severne Amerike, ali se odomacila i sada se u divljini gnezdi u pojedinim delovima severozapadne Evrope. Snežna guska je takođe severnoamerička vrsta, ali je ona još uvek izuzetno retka zimska lualica u Evropi. Poslednja od pobrojanih, indijska guska, prvi put je u Srbiji zabeležena ove godine. Vrsta je inače

gnezdarica jezera srednjoazijskih visoravnih, a u Evropi je vrlo retka lualica. Sve ove vrste legalno se gaje u Evropi, te se za svaki nalaz mora utvrditi da li se radi o divljim ili pticama odbeglim iz zatočeništva.

Pored prethodno pomenutih vrsta, kao vrlo retke guske u Srbiji smatraju se i belolika guska (*Branta leucopsis*), guska crvenovoljka (*Branta ruficollis*) i mala lisasta guska (*Anser erythropus*). Belolika guska je do sada registrovana manje od 10 puta, dok je guska crvenovoljka poslednjih godina postala sve učestalija i brojnija vrsta sa jatima do 30 ptica. Obe vrste su do

sada beležene uglavnom u Banatu i Bačkoj, gde se i inače nalaze najveća noćilišta gusaka u Srbiji. Najznačajniji lokalitet za gusku crvenovoljku, inače gnezdaricu severnih tundri Sibira, jeste rezervat „Slano Kopovo“ kod Novog Bečeja, odakle potiče većina savremenih posmatranja vrste. Poslednjih par godina ovaj rezervat predstavlja jedini lokalitet gde je i mala lisasta guska bila redovno beležena. Ova vrsta je u prošlosti bila redovna, a navodno ponekad i brojna u ravničarskim predelima Pansonske nizije, ali je krajem 20. veka postala izuzetno retka i malobrojna. Mala lisasta guska toliko je proređena da u

Marko Šćiban

Guske su za Evropljane jedna od najbližih grupa ptica. Ne samo zato što su ih, poput pataka i kokošaka, odvajkada gajili, već i zato što se one svake jeseni i zime pojavljuju u velikom broju širom ravničarskih predela Starog kontinenta. Za guske se veruje da su vesnici hladnih jesenjih i zimskih dana, a posebno u područjima koja obiluju prostranim vodenim staništima. One su veliki putnici i tokom seobe između gnezdišta i zimovališta prelaze više hiljada kilo-

metara. Tokom većeg dela svog života guske su na različite načine vezane za vodena staništa, a često se hrane tako što pasu u okolini vodenih površina na kojima noćivaju.

Među ljubiteljima ptica u Srbiji guske su takođe omiljene. Ipak, o njima se kod nas ne zna dovoljno. Od ukupnog broja vrsta zabeleženih u Evropi, kod nas je evidentirano svih 11 vrsta. Ipak, od toga je čak pet vrsta zabeleženo svega jednom ili nekoliko puta u prošlosti. To su kratkokljuna

Guska crvenovoljka *Branta ruficollis*

Foto: Katarina Paunović

Male lisaste guske *Anser erythropus* i divlje guske *Anser anser*

Foto: Katarina Paunović

Kanadske guske *Branta canadensis*

Foto: Katarina Paunović

Belolika guska *Branta leucopsis*

Foto: Levente Szekeres

Indijska guska *Anser indicus*

Foto: Katarina Paunović

poslednjih 30 godina u Srbiji gotovo i nije zabeležena. Kao jedan od rezultata LIFE projekta „Čuvanje malih lisastih gusaka duž njenih evropskih selidbenih koridora“ (LIFE10 NAT/GR/000638) u Srbiji je 2013. zvanično pokrenuta potraga za ovom vrstom na svim mestima gde se okuplja veći broj gusaka. Naravno, rezultat je usledio. Već na jesen iste godine mala lisasta guska je nađena i fotografisana na Slanom Kopovu, kao i još nekoliko puta narednih godina. Pored ovog rezervata, u tom periodu je nađena još jedino na ribnjaku kod Novog Kneževca. Ipak, Slano

Kopovo ostaje za sada jedini lokalitet gde se mala lisasta guska redovno beleži.

Od čestih gusaka koje srećemo u Srbiji najbrojnija je lisasta guska (*Anser albifrons*). Rezultati naših istraživanja pokazuju da se u Srbiji na zimovanju i seobi zadržava između 60 i 100 hiljada ovih ptica. Trenutno druga po brojnosti je divlja guska (*Anser anser*), inače jedina vrsta koja se gnezdila, a i dalje gnezdila u Srbiji. Procenjuje se da se na zimovanju kod nas zadržava između 10 i 20 hiljada divljih gusaka. U prošlosti je i guska glogovnjača (*An-*

ser fabalis) bila redovna i brojna, ali je poslednjih decenija postala izuzetno retka, verovatno zbog premeštanja zimujućeg areala prema zapadu.

Na kraju, mora se reći da se u Srbiji još uvek love dve vrste gusaka. To su lisasta i guska glogovnjača. Kako se populacija divlje guske u Evropi značajno oporavila tokom prethodnih decenija, moguće je da će uskoro lov biti odobren i na ovu vrstu. S druge strane očekujemo da kod nas guska glogovnjača bude proglašena kao strogo zaštićena vrsta, budući da je postala ređa i od guske crvenovojke. U svakom slu-

čaju, kako je od 11 vrsta lov dozvoljen samo na dve vrste, prilikom lova na guske lovci moraju da budu oprezni. Potrebno je zaštititi veći broj područja na kojima bi lov na sve ptice vodenih staništa bio zabranjen. Takva staništa su kod nas još uvek retkost, a radi se i o prostorno malim područjima. Upravo zbog toga guske su u Srbiji vrlo plašljive u odnosu na zapadnu Evropu gde slobodno pasu i na njivama uz naselja, čak i uz saobraćajnice.

Svaki podatak o guskama u

Srbiji važno je zapisati i uneti u BioRaS bazu. Ovo je jedan od ključnih načina za razumevanje seobe i zimovanja gusaka, kao i za prepoznavanje značajnih okupljališta. Povećanjem ukupnog znanja o guskama doprinećemo da se pojedina staništa zaštite i na taj način stvore bezbedna mesta za odmor i prehranu ovih velikih putnika.

Ova dokumentarna fotografija na kojoj se u prvom planu vidi mala lisasta guska, nastala je nakon višerasovnog pregledanja velikih jata lisastih gusaka na Slanom Kopovu. Naizgled, ovo vam može delovati kao beskrajno zabavan posao, mada morate imati u vidu da se od posmatrača očekuje da sakriven i nečujan satima durbinom osmatra pticu po pticu u jatima koje se komešaju na vodi i često sleću i poleću. I da ne zaboravimo: jako je hladno.

Neuhvatljivi duh četinarskih šuma

GAČASTA KUKUMAVKA

Draženko Rajković

Gačasta kukumavka (*Aegolius funereus*) do pre nekoliko godina bila je jedna od najmanje poznatih i najslabije istraženih gnezdarica Srbije. Skrovit način života, nepristupačnost područja na kojima živi i manjak posmatrača ptica doprineli su da se čak do početka ovog veka nalazi ove vrste mogu nabrojati na prste dve ruke. Ipak, počevši od 2010. godine ciljanim istraživanjima nekolicine posvećenih ornitologa, nivo poznavanja rasprostranjenja, brojnosti i ekoloških prohteva značajno je porastao. No, koliko zapravo poznajemo ovu malu sovu?

Istražujući ptice Kopaonika, negde pre Drugog svetskog rata, proslavljeni ornitolog Sergije Dimitrijevič Matvejev obreo se u selu Lisina, gde je od meštana prvi put spoznao i u svojoj terensku beležnicu zapisao narodni naziv - gačasta kukumavka.

Gačasta kukumavka je sova malih gabarita, dužine tela 23–27 cm, raspona krila 50–62 cm, kratkih, obliha i širokih krila, telesne mase 100–210 g. Preovlađujuća boja perja je čokoladno-mrka, prošarana belim mrljama i peckama. Grudi su bogato isprugane.

Glava je izrazito krupna, bez perjanih uški sa upadljivim očima boje limuna. Noge i prsti su bogato operjali kao prilagođenost na hladne i duge zime.

U Evropi predstavlja redovnog stanovnika severnog i istočnog dela kontinenta, dok u središnjem, jugozapadnom i jugoistočnom delu obitavaju raštrkane, uglavnom izolovane populacije, mahom na visokim planinama. U takvim malim, udaljenim enklavama gačasta kukumavka nastanjuje i Srbiju. Za sada postoje podaci o nalazima samo sa prostora jugozapadne Srbije i to sa najviših planinskih masiva: Tare, Murtenice, Zlatara, Jadovnika, Golije, Mojstirsko-draških planina, Kopaonika, Željina i nekolicine drugih. Na području Srbije uglavnom je beležena u visinskom rasponu 1.300–1.600 m.

Gačasta kukumavka je stanovnik četinarskih, ređe mešovitih ili čisto listopadnih šuma širom areala. U malim populacijama u Alpima, Pirinejima i na Balkanu zauzima ekološki hladne alpijske šume smrče, jele i bukve i nešto ređe šume bora. Na samoj teritoriji na kojoj se gnezdi bitno je postojanje starog drveća sa dupljama za odmor i gnežđenje, manjih čistina za

lov, kao i bogatstvo mahovina, lišajeva i mrtve drvene mase. Ovakvi ekološki prohtevi postoje i u Srbiji, a utvrđena je i naklonjenost ove sove prema planinskim padinama okrenutim ka severu. Sezona gnežđenja im kreće početkom ili sredinom marta kada u sumrak, sa pojavom prvih zvezda, počinje karakteristično oglašavanje mužjaka nalik zovu pupavca (*Upupa epops*) koje uz manje pauze traje tokom čitave noći. Oglašavanjem mužjak brani teritoriju i ujedno doziva ženu. Zanimljivo je spomenuti da na svakom reviru mužjak ima jednu ili nekoliko duplji u koje redovno skladišti ulovljen plen kojim pokušava da zadivi ženu i privoli je da ostane baš na njegovoj teritoriji. U slučaju uspeha, nakon kratkog perioda udvaranja ženka najčešće sredinom ili krajem aprila polaže 3–6 ovalnih, belih jaja na kojima leži oko četiri sedmice. Za vreme inkubacije jaja i dok su mladunci bespomoćni mužjak obezbeđuje hranu za čitavu porodicu.

Ishrana gačastih kukumavki zasniva se mahom na malim sisarima (voluharice i miševi), dok se u godinama sa nešto oskudnijim plenom okreću ka pticama pevačicama do veličine drozda (*Turdus sp.*). U Srbiji je četvoro-

godišnjim istraživanjima u doba gnežđenja na Kopaoniku utvrđeno da gačaste kukumavke love uglavnom male sisare (86%) i dosta ređe ptice pevačice (14%).

Nakon otprilike mesec dana od izleganja mladunci napuštaju duplju (u Srbiji druga polovina juna) i skrivaju se u blizini. Roditelji ih hrane narednih nekoliko sedmica, sve dok sami ne ovladaju veštinama lova i konačno se ne osamostale. Već naredne godine postaju polno zreli i traže sopstvenu teritoriju.

Evropska populacija procenjena je na zavidnih 100.000–300.000 parova. Međutim, moramo uzeti u obzir da više od tri četvrtine populacije živi na području Skandinavije i evropskog dela Rusije, pa je jasno da su populacije u ostatku kontinenta prilično male, a samim tim i ranjive. Procenjena brojnost u Srbiji nalazi se u opsegu 240–340 parova, a trend populacije okarakterisan je kao stabilan. Ipak, višegodišnjim istraživanjima na području Kopaonika, kao jednog od staništa sa najvećim brojem pevajućih mužjaka u Srbiji (oko 40), utvrđeno je da gačaste kukumavke uspevaju da podignu mladunce tek svake treće ili četvrte godine! Mužjaci ulažu veliki trud da sačuvaju životni prostor iz sezone u sezonu, ali su ženke te koje odlučuju o podizanju potomstva. Godine u kojima se gačaste kukumavke uspešno gnezde poklapaju se sa godinama u kojima šume vrve od glodara.

Pored neredovnog gnežđenja, ovu sovu u Srbiji ugrožava i gubi-

Foto: Draženko Rajković

tak staništa koje ubrzano nestaje usled prenamene prostora za sport, rekreaciju i izgradnju naselja. Dodatni štetni uticaj ostvaruje moderno šumarstvo koje ne prepoznaje očuvanje biološke raznovrsnosti. Na žalost, to se odnosi i na zaštićena područja u kojima bi ekonomsko iskorišćavanje šuma po pravilu trebalo da je najmanje. Ovo je daleko od pravog stanja na terenu. Zakonske odredbe i šumarske prakse ne idu u prilog pticama dupljašicama. Postoji trend smanjenja prosečne starosti šuma i uklanjanja zrelih i mrtvih stabala, bez kojih se život gačaste kukumavke ne može zamisliti. Mlada i jednolična šuma nije povoljno stanište za detliće, od kojih je crna žuna (*Dryocopus martius*) primarni graditelj

duplji koje kasnije preuzimaju tragični junaci ove priče. Uklanjanjem mrtve drvene mase nestaju lovne osmatračnice za sove i staništa za male sisare koji gube mesta sa skrivanje, razmnožavanje i ishranu. Obimni šumski radovi često se izvode u periodu kada ženke gačastih kukumavki leže na jajima, te usled uznemiravanja one mogu trajno da napuste leglo.

Na sreću, nije kasno da pomognemo gačastim kukumavkama. Pre oko trideset godina na Kopaoniku su postavljena prva veštačka gnezda za ove sove, a pionire zaštitare predvodili su Ištvan Ham i Slobodan Puzović. Taj program nastavljen je pre nekoliko godina postavljanjem drvenih kutija na Kopaoniku, Jadovniku, Uvcu i Staroj planini. Ponuđeno im je preko sto komfornih domova u kojima mogu da se periodično gnezde i redovno odmaraju. Brižni ornitolozi posvetili su značajnu pažnju i očuvanju stabala sa prirodnim dupljama koja su obeležena posebnim informativnim tablama. Izrađen je i akcioni plan za očuvanje gačastih kukumavki na prostoru Nacionalnog parka „Kopaonik“. Zarad upoznavanja potreba za zaštitom ove vrste rađena je edukacija zaposlenih u zaštićenim područjima, izrađeni su lifleti i postavljeno je nekoliko informativnih tabli. Slične aktivnosti danas se sprovode i u državama u okruženju poput Bosne i Hercegovine i Bugarske, gde kolege ornitolozi sarađuju sa šumarima na očuvanju ovog skrivenog planinskog duha.

Foto: Henri Poljak

Mladunci gačaste kukumavke

Tekst: Dragan Simić
Fotografija: Snežana Panjković

MIRIS NAPALMA UJUTRU

Nekoliko osičara (*Pernis apivorus*) i više stotina pčelarica (*Merops apiaster*) ispunjavaju vedro nebo Pančevačkog rita, tamo naspram Kovilova. Krećem se uporedo s Beljaricom (Crvenkom, alt.), plavnom zonom Dunava severno od Pupinovog mosta. Kubici ispred mene popločani su labudovima grpcima (*Cygnus olor*). Iznad njih šestari jedna crna roda (*Ciconia nigra*). Počinje jesenja seoba.

Plićaci su puni pataka usred mitarenja, prave zagonetke koje traže vreme i oštro oko – nešto što je u pravilu rezervisano za šljukarice ili grmuše, a ne obične patke. Najbrojnije su gluvare (*Anas platyrhynchos*), za njima slede grogotovci (*Anas querquedula*), uz bar jednu i verovatno više krdža (*Anas crecca*), takođe patke njorke (*Aythya nyroca*)... Iznenađenje među njima je jedna šarena utva (*Tadorna tadorna*), moja prva ove godine, i dve zviždare (*Anas penelope*).

Zviždare su samo selice koje se u Srbiji ne gnezde, a avgust je nekako prerano za dugoprugaške seobe. Da li su ovo rane selice – ili možda ipak gnezdarice šire okoline? Ptice u drugoj godini života se neretko još uvek ne gnezde i vreme provode znatno južnije od svojih gnezdilišnih područja, pa je to najverovatnije slučaj i sa ovima.

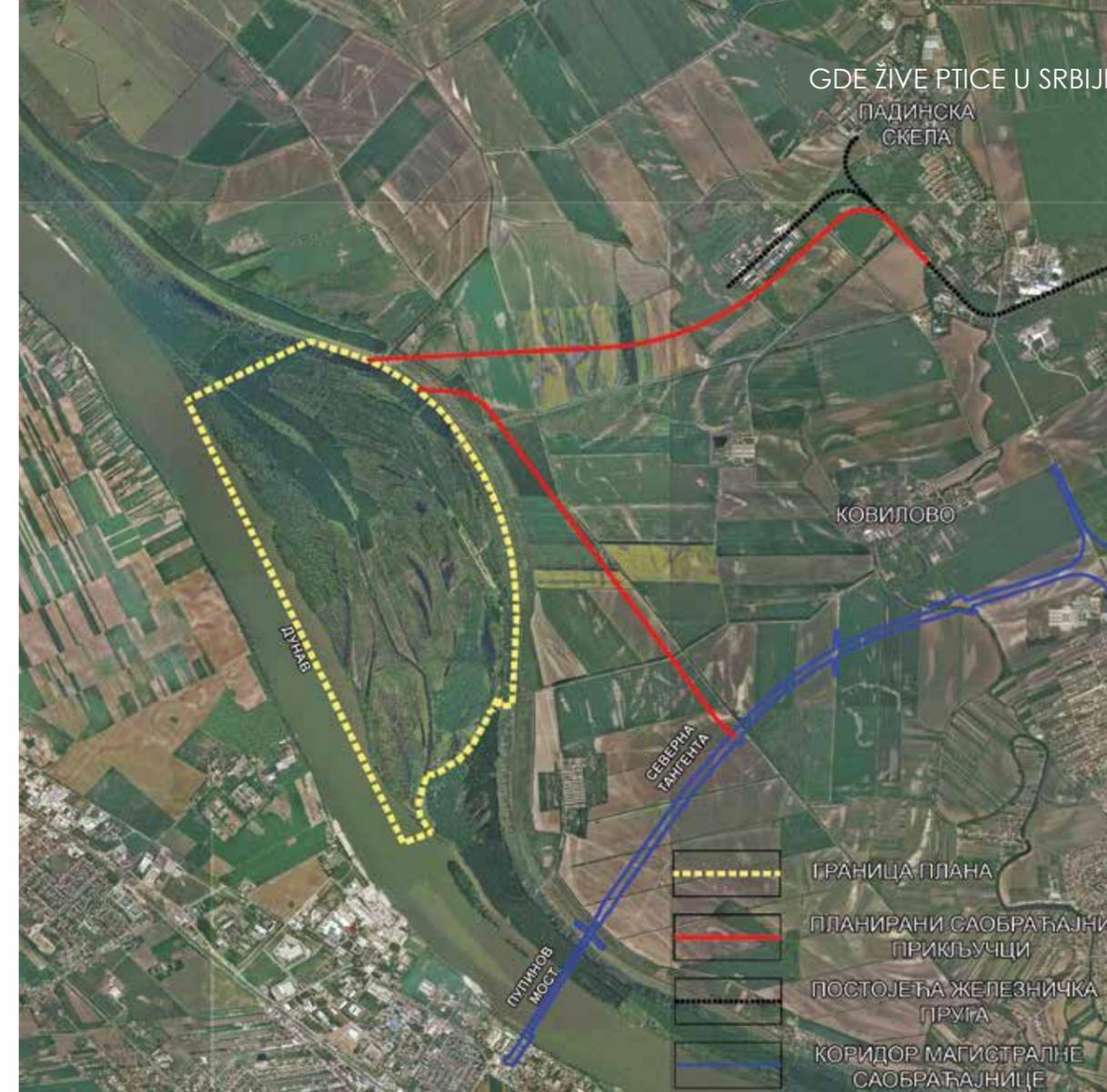
Orlovi belorepani (*Haliaeetus albicilla*) su brojni. Posmatrao sam pet jedinki, od čega četiri odjednom. Broj čaplji vidno opada, ali su jata od po nekoliko stotina seoskih lasti (*Hirundo rustica*) i bregunica (*Riparia riparia*) još uvek tu.

Očigledno je da se radi o dobrom staništu za ptice, ali zašto ovakav naslov? Zvaničnici najavljuju planove da se ovo područje u potpunosti – uništi. Svih 870 ha rukavaca, bara i kubika, vrbovo-topolovih šuma, zajedno s plantažnim zasadima klonskih topola, predviđeni su za nasipanje, betoniranje i izgradnju nove beogradske luke.

Tokom istraživanja poslednjih godina, ovde je zabeleženo prisustvo 29 vrsta riba, 8 vodozemaca, 9 gmizavaca i 62 vrste sisara, uključujući 20 vrsta slepih miševa, kao i divlju svinju, srnu, divlju mačku, šakala, vidru, kunu belicu i zaticu, tekunicu i slepo kuće, mrkog i stepskog tvora.

Fauna ptica ovog područja – uzvodni deo područja za ptice od međunarodnog značaja (IBA) „Ušće Save u Dunav” – ima preko 210 do sada zabeleženih vrsta, a tokom poslednjih sedam godina ovde ih je zabeleženo 136. Među njima su i tri do četiri gnezdeća para belorepana – najveća gustina populacije po jedinici površine ma gde u zemlji. Druge vrste od posebnog značaja su čaplje za koje je Beljarica veoma značajno hranidbeno područje, patka njorka, mali detlić (*Dendrocopos minor*) i zelena žuna (*Picus viridis*), siva muharica (*Muscicapa striata*) i žuti voljić (*Hippolais icterina*).

Od pomenutih 136 vrsta ptica, 108 su strogo zaštićene, a daljih 28 su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom. U Aneksu II Bernske konvencije nalazi se 45 od ovih vrsta, a u Aneksu III naredna 91 vrsta. Konvencija o migratornim vrstama (Bonska konvencija) navodi dve od ovih vrsta – patku njorku i belorepana – u Aneksu I, uz dalje 64 vrste u Aneksu II. Najzad, 24 vrste iz Aneksa I Direktive o pticama Evropske unije zabeležene su u ovom području (država ima obavezu da za te vrste osnuje specijalna zaštićena područja i upravo Beljarica je od nacionalnog značaja za njih), a belorepan je već viđen kao kvalifikaciona vrsta za nominaciju ovog područja za ekološku mrežu NATURA2000. I 51 SPEC vrsta, koje zahtevaju posebne mere zaštite na nivou Evrope, zabeležena je u ovom području. Imajući na umu kako broj vrsta, tako i staništa od međunarodnog značaja za zaštitu, zaštita Beljarice i njenog biodiverziteta je očigledno tema od šireg, evropskog, a ne samo lokalnog značaja.

Pre dve i po godine iskusili smo katastrofalne poplave, kada su vodostaji premašivali projektovane stogodišnje maksimume, a čitavi gradovi su se našli pod više metara dubokom vodom. Za Beograd, pa i Pančevo, Beljarica je pojas za spasavanje. Približno veličine Novog Beograda, ona može da primi značajan deo poplavnog talasa i uspori maticu dalje nizvodno. Znam o čemu govorim – ptičario sam na Beljarici u vreme poplava. Vodostaj nije premašivao polovinu nasipa, a Beograd je bio pošteđen.

Studija Svetskog fonda za prirodu (WWF) pokazuje da je do kraja XX veka uništeno preko 80% ovakvih plavnih područja u slivu Dunava. Slična plavna područja čine ekološki koridor kojim se život duž reke obnavlja, onoliko dugo koliko je koridor neprekinut. Jednom ispresecan građevinskim zahvatima većih razmera, preostala izolovana zelena ostrva osuđena su da izgube značajan deo svoje biološke raznovrsnosti. Kako bi se takvi negativni uticaji smanjili i predupredili, pokrenuta je međunarodna inicijativa za nastanak zelenog koridora sačinjenog od zaštićenih područja duž Dunava.

Inicijativu za zaštitu ovog područja pokrenula je Liga za ornitološku akciju Srbije 2010. godine u okviru projekta „Krila preko Balkana” kojim je rukovodio *BirdLife International*, uz podršku Evropske komisije. Sekretarijat za životnu sredinu grada Beograda prihvatio je inicijativu

i preneo nadležnost na Zavod za zaštitu prirode Srbije koji je 2013. završio elaborat s predlogom zaštite 1.860 ha forlanda leve obale Dunava, približno od Pančevačkog mosta pa do iznad Kovilova. U leto 2015. predlog zaštite našao se na dnevnom redu zasedanja Skupštine Beograda, ali je u poslednjem trenutku povučen, pre nego što je do glasanja došlo. Avgusta 2016. najavljena je izgradnja nove beogradske luke unutar najvrednijih 870 ha već predloženog zaštićenog područja.

Postoji li alternativa ovoj lokaciji za luku? Pre nego što je 2014. završen Pupinov most, razmatrane su dve alternativne lokacije, jedna u Krnjači, druga u Vinči. Javnosti nije objašnjeno zašto su ove dve odbačene, niti zašto je Beljarica odabrana. Ono što je nužno jeste ono što zakon već zahteva, strateška procena uticaja na životnu sredinu, transparentna od početka do kraja, koju bi izradila nezavisna institucija ili grupa stručnjaka čija su imena poznata i priznata u javnosti.

Od kakvog je značaja ovaj proces? Njime se ne definiše samo budućnost međunarodnog ekološkog koridora duž Dunava kao i prirodno okruženje glavnog grada, već se postavljaju i politički okviri pridruženju Srbije Evropskoj uniji u trenutku kada zemlja pokušava da otvori poglavlje 27 pretpripravnih pregovora o životnoj sredini i klimatskim promenama.

ZMIJAR U VOJVODINI

Tekst i fotografije: Milivoj Vučanović

Zmijar (*Circetus gallicus*), ili kako ga još zovu orao zmijar gnezdi se na području Evrope, Azije i malog dela severne Afrike. Tipična staništa su mu suva, topla, sa oskudnim rastinjem, koja mu pružaju mogućnost za lov. Voli klisure reka, pobrđa, ali se može naći i u ravninama, naročito u stepama i rečnim dolinama gde ima dovoljno hrane. Zimuje u podsaharskoj Africi. Kao što mu samo ime kaže, omiljena hrana su mu zmije i gušteri, mada neretko lovi i mišolike glodare i vodozemce. Najbrojnija evropska populacija nalazi se u Španiji.

U Srbiji populacija zmijara procenjuje se na 120–137 parova. U našoj zemlji je najčešći na pobrdima i planinama sa mozaičnim staništima kamenjara, livada i razređenih šuma, kao i u klisurama.

Kada je Vojvodina u pitanju zmijar je na gnežđenju registrovan na svega dva mesta, a to su Vršачke planine i Deliblatska pešćara. Na Vršачkim planinama zabeležen je prvi put na gnežđenju 1999. Od te godine populacija na ovom lokalitetu redovno se prati. Do 2016. pronađeno je najviše tri para. Pomenuti broj parova bio je aktuelan 2002, 2003. i 2004. godine.

Dva para se redovno gnezde na ovom području. Oba para se, od prvog beleženja, gnezde na istoj teritoriji, uz neznatno pomeranje u prečniku od jednog kilometra. Zmijar u južnom Banatu gnežđenje započinje od 15. do 31. marta. Nosi isključivo jedno jaje (kao i svuda) i na njemu leži oko 43 dana. Mladunac izleće između 5. i 20. avgusta. U neposrednoj blizini gnezda zadržava se dvadesetak dana, a na roditeljskoj teritoriji, čak do početka oktobra (najkasnije zadržavanje zabeleženo je 3. oktobra), praktično do početka se-

obe. Do 2015. godine mladi zmijari na Vršачkim planinama markirani su aluminijumskim prstenovima. U jednom slučaju zabeležena je jedna gnezdeća ptica sa aluminijumskim prstenom, ali nažalost nije bilo moguće očitati ga. U 2015. godini dva mladunca markirana su aluminijumskim prstenom i krilnim markerom (žut sa crnom oznakom). Gnezdeće sezone 2016. dva mlada zmijara markirana su aluminijumskim prstenom i plastičnim prstenom u boji. Plastični prsten je crvene boje sa belim oznakama, u vidu dva latinična slova.

Lovna teritorija zmijara na Vršачkim planinama manjim delom je na navedenim brdima, a većim delom u Malom ritu i okolnim pašnjacima i njivama.

U Deliblatskoj pešćari gnežđenje zmijara prvi i jedini put je zabeleženo 1983. godine. Gnezdo na crnom boru pronašao je Ištvan Ham, a u trenutku nalaza u njemu je bilo jedno jaje. Kada je istraživač ponovo obišao gnezdo, zatekao je propalo leglo, odnosno jaje je bilo zakopano materijalom za gnezdo, a gnezdo je bilo napušteno. Inače, zmijari su loši graditelji gnezda i u toku ležanja ili othranjivanja

mladunca dešava se da se gnezdo nakrivi ili počne da se osipa. Odrasli zmijari tada imaju potrebu da ga poprave i tom prilikom mogu da zakopaju jaje. Slično iskustvo sa mladuncem u gnezdu imao sam na Vršачkim planinama. Odrasli zmijari uspešno su popravili gnezdo, tako da je sve dobro prošlo. I danas se na području Deliblatske pešćare zmijar redovno sreće i sasvim je izvesno da se tu gnezdi. Procena gnezdeće populacije na ovom delu južnog Banata bila bi 5–7 parova, dok se na livadskim, slatinastim i stepskim staništima zmijari redovno viđaju u lovu. U pitanju su uglavnom polno nezrele

ptice koje skitaju po velikom prostranstvu.

Fruška gora je moguće gnezdište ove vrste. Mnogobrojni ornitolozi i posmatrači ptica vidali su zmijara na Fruškoj gori u gnezdećem periodu. Posmatrane su odrasle i polno nezrele jedinke. Mislim da je pitanje trenutka kada će gnezdo zmijara biti pronađeno na ovom području.

U nekim periodima zmijari su posmatrani i na Kapetanskom ritu i Subotičko-horgoškoj pešćari. Na tim područjima često su posmatrane polno nezrele ptice koje su se tu zadržavale najviše do dva meseca.

Foto: Dieter Bock

TRAGOM NAŠIH MRKIH MEDVEDA

Tekst: Vesna Maksimović
Fotografije: Szilárd Kovács

Projekt praćenja i zaštite mrkog medveda (*Ursus arctos arctos*) WWF sprovodi u saradnji sa Nacionalnim parkom „Biogradska gora“ i Nacionalnim parkom „Tara“, a realizuje se u okviru velikog regionalnog WWF-ovog projekta „Zaštićena područja za prirodu i ljude“.

Cilj poduhvata lociranja i hvatanja mrkih medveda jeste obimnije praćenje i prikupljanje podataka o brojnosti ove vrste, kretanjima i rasprostranjenju uz primenu najsavremenije tehnologije, a sa namerom efikasnijeg očuvanja ove vrste, koja zbog osetljivosti na uništavanje i fragmentaciju prirodnih staništa predstavlja prioritet za zaštitu na globalnom nivou.

Tokom 2016. praćenje mrkog medveda u NP „Tara“ rezultiralo je hvatanjem osam medveda, dok je šest od njih markirano satelitskim odašiljačima. Jedan medved je ubrzo skinuo ogrlicu (najveći uhvaćen u Srbiji od 217 kg), pa se trenutno satelitski prati pet jedinki. Markiranje medveda obavlja se u strogo kontrolisanim uslovima, a sprovodi ga stručni tim koji predvodi dr Duško Čirović, profesor na Biološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, sa kojim WWF takođe saraduje na projektu.

Zamke su posebno osmišljene tako da ne povređuju životinje, zatim se, dok su pod anestezijom i stalnim veterinarskim nadzorom, pored kačenja odašiljača, uzimaju i standardni uzorci krvi, dlake, kao i morfometrijski parametri (masa i preko 30 linearnih karaktera tela). Na svim hranilištima za medvede u Nacionalnom parku „Tara“ još je krajem juna 2016. pojačano iznošenje hrane u cilju boljeg primamljivanja. Osim toga, dodatno su postavljene foto-zamke radi praćenja prisustva medveda na hranilišti-

ma, procene broja jedinki koje dolaze, njihovog uzrasta i učestalosti dolaženja. U okviru projekta WWF-a nabavljeno je ukupno 20 foto-zamki koje nam pružaju važne uvide o životu i kretanju mrkih medveda u njihovom prirodnom okruženju.

Nakon buđenja iz anestezije medvedi nastavljaju da se ponašaju uobičajeno. U ovom trenutku kreću se svojim medveđim stazama na prostoru Nacionalnog parka „Tara“. Tokom naredne tri godine, koliko će trajati njihovo praćenje, očekuje se da će ogrlice stavljene na uhvaćene medvede poslati preko 40.000 preciznih lokacija (koordinata) što će nam omogućiti njihovo praćenje u realnom vremenu, a samim tim i bolje podatke o potrebama i pretinjama ovoj zaštićenoj vrsti.

Važnost staništa za očuvanje vrste

Prostrane šume NP „Tara“ predstavljaju jedno od najboljih i najočuvanijih staništa za mrkog medveda u čitavom regionu, a ukupna brojnost ove najkrupnije evropske zveri se u zapadnoj Srbiji trenutno procenjuje na oko 50 jedinki. Stabilna brojnost i redovna prisutnost ove vrste na području parka ukazuje na izuzetnu vrednost prirodnih staništa Tare, ali istovremeno obavezuje na odgovornost u pogledu njihovog očuvanja.

Kako bi postala povoljna staništa za medvede, prirodna prostranstva moraju biti očuvana, uz prisustvo ekoloških koridora koji životinjama omogućavaju kretanje između većih prirodnih celina. Uništavanje i usitnjavanje staništa izgradnjom puteva i drugih infrastrukturnih objekata otežava ili onemogućava kretanje medveda i drugih divljih vrsta i ometa ih u ishrani, razmnožavanju i drugim važnim životnim aktivnostima.

Osim na području NP „Tara“, praćenje medveda sprovodi se i na teritoriji NP „Biogradska gora“ u Crnoj Gori, kako bi se bolje proučilo kretanje ovih zveri i radilo na uspostavljanju ekoloških koridora na zapadnom Balkanu.

Mrki medved – osobenosti vrste

Medved je najkrupnija evropska životinja i treba mu veliki prostor za život, s obzirom da njegovo kretanje podrazumeva korišćenje teritorije od nekoliko stotina pa sve do nekoliko hiljada kvadratnih kilometara. Na tom prostoru medved mora da ima dovoljno hrane, drugih predstavnika svoje vrste, mora da ima dovoljno skloništa

da bi prespavao zimu i prebrodio nepovoljni deo godine, kroz hibernaciju ili zimski san. Imajući sve njegove osnovne potrebe na umu, jasno je da je na jednom velikom prostoru potrebno očuvati dovoljno kvalitetno stanište, kako bi medved mogao uopšte da živi. To važi za svaku jedinku, a onda i čitavu populaciju. Danas u Srbiji veliki prostori pogodni za život medveda su šumovite planine. Tu može da se kreće uspravno na zadnjim nogama, trči, penje po drveću i strmim stenama i dobro pliva. Pošto živi na različitim staništima, tako mu i veličina varira.

Medved svake noći traži hranu, a danju se povlači u mirna i gusto obrasla područja gde pravi dnevni ležaj. Mrki medvedi su svaštojedi. Ishrana im zavisi od doba godine i teritorije na kojoj se nalaze. Iako spadaju u mesoždere, medvedi oko 95% svojih potreba zadovoljavaju biljnom hranom jedući bobice, voće, korenje, trave, mladi kukuruz, žir bukve, kesten. Ostatak njihove hrane sačinjavaju beskičmenjaci, riba i strvine većih životinja.

Mrki medvedi žive usamljeničkim životom. Oni su strogo teritorijalne životinje. Mužjak se približava ženki samo u sezoni parenja. Često se teritorija jednog mužjaka preklapa sa teritorijom više ženki. Medvedi se pare od kraja maja do polovine jula. Mužjaci tada prelaze velike udaljenosti, međusobno se bore ako se nađu uz istu ženku, a svaki se trudi da oplodi što više njih. Ženka se u jednoj sezoni može pariti sa više mužjaka, pa postoji mogućnost da mladi iz jednog legla ne budu od istog oca. Mladi se rađaju usred zime, za vreme brloženja. Mužjaci su posebno opasni po mladunce i često ih ubijaju, kako bi podstakli ženku na ponovno parenje.

Kad se rode, mećići su slepi, kapci su im zatvoreni i gotovo da nemaju dlaku. Mladunci ostaju sa majkom u brlogu mesec do dva, u zavisnosti od dolaska proleća i topljenja snega. Tek sa masom od dva do tri kilograma, mećići bojažljivo počinju da izlaze iz svog brloga i prave svoje prve korake i šetnje u spoljnom svetu. Prvih nekoliko meseci, majka ih doji. To je jedina hrana koju uzimaju, da bi u uzrastu od oko tri meseca mladunci počeli da jedu čvrstu hranu koju nađu zajedno sa majkom. Sa majkom ostaju do druge godine života, kada često nevoljno moraju da je napuste.

Medved zimu provodi u posebno odabranom i pripremljenom brlogu. Većina brloga u našim krajevima je u manjim šupljinama stena, a manji broj između žila korenja velikih stabala, ili na otvorenom odnosno pod krošnjama velikih stabala. U brlogu medved pripremi udoban

ležaj od suve trave, lišća i grančica. U njega se uvuče pre nego što padne sneg, kako ga ne bi odao tragovima. Kada je siguran u svoju bezbednost, zaspi i budi se tek u proleće. To nije pravi zimski san, već više mirovanje, odnosno neaktivnost, pri čemu se mogu lako probuditi. Tokom sna neophodnu energiju crpi isključivo iz zaliha sala, zadržavajući telesnu temperaturu na oko 35°C.

Procenjuje se da je veličina populacije na prostoru cele Srbije oko 70 jedinki. Tačan broj je prilično teško odrediti zato što naši medvedi žive na obodu velikih evropskih populacija: dinarske, staroplaninske i karpatske. Često odlaze, ali i medvedi susednih zemalja dolaze, tako da je procena brojnosti medveda delikatno pitanje. Praćenjem koje sprovodi WWF, pored ostalog približnije će se utvrditi stanje i brojnost populacije našeg najvećeg sisara.

I PORED VELIKIH NOVČANIH KAZNI KRIVOLOV I DALJE UGROŽAVA STROGO ZAŠTIĆENE VRSTE

Prikazani ubijeni medvedi krivolovljeni su u Srbiji u proteklih pet godina. Fotografije su preuzete iz arhive Tima za borbu protiv krivolova DZPPS.

Još od 2002. godine u Srbiji je zakonom zabranjen lov medveda. Namerno ubijanje i povređivanje medveda je krivično delo, za koje preta kazna zatvorom, kao i novčana kazna od milion dinara, međutim i pored toga slučajevi nelegalnog lova se dešavaju.

U maju 2016. godine stručni tim WWF-a, na čelu sa dr Duškom Ćirovićem, primio je poziv za pružanje pomoći medvedu koji je, prema informacijama, uhvaćen u zamku postavljenu na teritoriji Bosne i Hercegovine. Tim WWF-a ukazao je pomoć teško povređenoj ženki mrkog medveda, koja je vukla metalnu sajlu i time ugrožavala život. Ona je uspeła da se oslobodi iz nelegalno postavljene zamke u Bosni i Hercegovini pri čemu je ozbiljno povređena stigla do NP „Tara“ u Srbiji, gde je uhvaćena u posebno konstruisanu, bezbednu zamku za medvede. Nakon saniranja rane, medvedici je postavljena ogrlica sa satelitskim odašiljačem te je puštena u prirodu.

„Ženka mrkog medveda uhvaćena je u sajlu od strane krivolovaca u Bosni i Hercegovini, neposredno uz granicu sa NP „Tara“. Ženka je teška skoro 90 kg, dužina tela joj je 149 cm, a stara je 4 godine. Preko grudi i boka imala je duboku ranu dužine 30 cm koju je načinila sajla. Rana je neprekidno krvarila, jer su je žičice od pokidane sajle povređivale, ukazana joj je pomoć veterinarima i povreda je sanirana“ – objasnio je Duško Ćirović, vođa tima i profesor na Biološkom fakultetu u Beogradu.

Tokom ukazivanja pomoći povređenoj ženki, stručni tim uspeo je da markira još jednog medveda, takođe ženu, koja će uz pomoć ogrlice biti praćena i time postati još jedna jedinka koja je obuhvaćena projektom WWF-a.

„Kroz projekat „Zaštićena područja za prirodu i ljude“ želimo da kroz konkretne aktivnosti na terenu i uz intenzivnu saradnju sa upravljačima i lokalnim akterima ostvarimo vidljive pomake u zaštiti i očuvanju divljih vrsta i njihovih staništa, ali istovremeno da ukažemo i na mogućnosti koje zaštićena područja pružaju za razvoj. Medved pred-

stavlja simbol očuvane, iskonske prirode pomoću kojeg želimo da skrenemo pažnju javnosti na vrednosti prirode koja nas okružuje. Osim mera njegovog očuvanja predvideli smo i razvoj specifične turističke ponude koja će zasigurno pomoći promociji i razvoju područja Tare“, ističe Duška Dimović, direktorka WWF programa u Srbiji.

Novina u DZPPS: Program Omladinskih klubova ornitologa – OKO

Tekst i fotografije: Ana Vuletić i Milica Radanović

WWF projekat „Zaštićena područja za prirodu i ljude“

Zaštićena područja kojima se dobro upravlja obezbeđuju višestruke održive dobrobiti širom Dinarskog luka. U okviru projekta u Srbiji biće uključeno pet zaštićenih područja: nacionalni parkovi Fruška gora, Đerdap i Tara, Specijalni rezervat prirode Gornje Podunavlje i predeo izuzetnih odlika Avala. Cilj sa kojim je pokrenut program „Zaštićena područja za prirodu i ljude“ predstavlja unapređenje kvaliteta života ljudi koji žive ili gravitiraju ka zaštićenim područjima, a to se postiže promocijom održivog korišćenja prirodnih resursa, sprovođenjem zajedničkih inicijativa sa lokalnim stanovništvom i poboljšanjem politika zaštite i očuvanja prirode. Projekat je započet u oktobru 2015. i traje do oktobra 2019. godine, a finansira ga Švedska međunarodna razvojna agencija - Sida.

DZPPS od svog nastanka sprovodi edukaciju stanovništva i aktivno radi na popularizaciji ornitologije u široj javnosti. Velika većina naših akcija bila je usmerena upravo na – mlade. Iz dosadašnjih aktivnosti i iskustava, stvorila se ideja za formiranjem posebnog programa pod nazivom „Omladinski klub ornitologa (OKO)“.

Program OKO osmišljen je tako da olakšava komunikaciju i povezivanje obrazovnih ustanova iz različitih krajeva Srbije, pre svega osnovnih i srednjih škola, i našeg Društva. Formiranjem školskih klubova, koje čine najmanje jedan nastavnik iz jedne škole i učenici zainteresovani za tematiku koju obrađujemo, stvoriće se uslovi za osnaživanje generacija učenika koji će brinuti o pticama Srbije.

Tokom cele godine, u saradnji sa klubovima OKO, obrađivaćemo sledeće tematske celine: prihranjivanje ptica tokom zime (izrada i postavka hranilica za ptice), gnežđenje (izrada i postavka kućica/kutija za gnežđenje), popis ptica u svojoj okolini (članovi OKO klubova će zajedno sa nastavnicima vršiti popis najprepoznatljivijih grupa ptica kod nas kao što su sove, gačci, bele rode, laste, vrapci), postavka i održavanje pojilica (ova aktivnost će se sprovoditi tokom letnjih meseci), Evropski vikend posmatranja ptica (Društvo organizuje veliki broj izleta početkom oktobra kojima mogu da se priključe svi zainteresovani ljubitelji ptica i prirode, a za članove školskih klubova planiramo organizaciju posebnih izleta), popis sova i analiza njihove ishrane (Članovi DZPPS-a bi organizovali predavanja sa obukom za

brojanje utina i prikupljanje gvalica, a nakon toga radionicu za analizu ishrane sova).

Program OKO je jedinstven način da nastavnici i učenici budu uključeni u kontinuirane vannastavne aktivnosti koje bi upotpunile i nadogradile osnovni obrazovni program. S druge strane, rad školskih klubova bi izuzetno doprineo ostvarenju naših ciljeva koji se ogledaju u očuvanju i zaštiti ptica i prirode i edukaciji građana o ovoj problematici. Ovakvi modeli povezivanja obrazovnih institucija i udruženja građana već postoje u mnogim državama Evrope, upravo u cilju uključivanja što većeg broja mladih u programe aktivne zaštite prirode.

U toku novembra 2016. DZPPS je sprovodilo radionice u 6 gradova u Srbiji (Kragujevac, Kruševac, Šabac, Loznica, Leskovac i Niš) u okviru prvog projekta programa OKO, koje je finansirao Centar za promociju nauke. Ukupno 30 osnovnih škola iz pomenutih gradova učestvovalo je u programu. Oko 150 učenika bliže se upoznao sa pticama i načinima njihove zaštite kroz interaktivno predavanje, izradu kućica za ptice, kao i prilikom izlaska na teren, upoznavanjem sa načinom upotrebe dvogleda i posmatranjem ptica u njihovoj okolini.

DZPPS u želji da broj klubova i učesnika poraste, poziva sve zainteresovane nastavnike da se jave na imejl adresu dzpps.oko@gmail.com i priključe radu našeg programa. Pozivamo i volontere koji bi značajno doprineli realizaciji pomenutih aktivnosti.

Za spas orla krstaša

Tekst i fotografija: Milica Mišković

DZPPS je u oktobru 2016. počelo rad na svom prvom LIFE projektu koji sufinansira Evropska unija, a koji obuhvata zaštitu orla krstaša (*Aquila heliaca*) i problem trovanja ptica grabljivica. Projekat „Zaštita orla krstaša u Panonskom regionu putem smanjivanja mortaliteta koji uzrokuju ljudi“ (PannonEagle LIFE15 NAT/HU/000902) Društvo sprovodi u saradnji sa Pokrajinskim zavodom za zaštitu prirode i devet međunarodnih partnera iz Mađarske, Austrije, Češke i Slovačke. Osnovni cilj projekta je poboljšanje

stanja populacije orla krstaša u Panonskoj niziji i sprečavanje slučajeva uginuća izazvanih ljudskim aktivnostima.

Vodeći partner na ovom projektu, Mađarsko društvo za zaštitu ptica i prirode (MME), održalo je 9.11.2016. sastanak projektnih partnera u Budimpešti čime je projekat i zvanično otpočet. Ovom prilikom mr Nikola Stojnić, načelnik Odeljenja za zaštitu staništa i vrsta u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode i koordinatorka projekta u ime DZPPS-a Milica Mišković predstavili su aktivnosti koje

će se sprovoditi u Srbiji. Praktične mere zaštite orla krstaša na ovom projektu uključuju uspostavljanje sistema za čuvanje gnezda, postavljanje veštačkih platformi i održavanje povoljnih staništa. Prve aktivnosti čuvanja gnezda počele su već u martu 2017.

S obzirom da je trovanje jedno od glavnih ugrožavajućih faktora opstanak ove, a i drugih vrsta orlova, značajan deo projekta biće usmeren ka uspostavljanju nacionalnog protokola za slučajevne trovanja. Aktivnosti uključuju sistem za prijavljivanje slučajeva trovanja, kao i bolje prikupljanje podataka koje treba da povećaju broj donešenih pravosnažnih presuda. Jedna od prednosti međunarodne saradnje na ovom projektu već se pokazala kada su za jedan slučaj trovanja orla belorepana, kolege iz Mađarske ustupile svog psa tragača Falka koji je specijalno dresiran da pronalazi otrovane ptice (odn. uginule životinje) i izvore trovanja. Falko je svoju vrednost na terenu dokazao pronalaskom nove uginule jedinke orla belorepana, kao i starije ostatke uginulih ptica.

Aktiviraj se, pomoz prirodi

Tekst i fotografija: Sandra Jovanović

U današnje vreme, upravo je priroda ta, koja prva strada. Jedan od takvih primera je i nestanak stepskih staništa u Vojvodini koja su se, pod velikim pritiskom oranica, svela na manji broj iscepkanih površina. Posebno važnim smatraju se stepski fragmenti kod sela Neradin u opštini Irig. Naime, na ovom prostoru obitavaju dve ugrožene vrste životinja: krstaš (*Aquila heliaca*) sa tri poznata para koja se gnezde u Srbiji i njegov omiljen plen, tekunica (*Spermophilus citellus*), sa manje od 30 kolonija. Usled nedostatka ispaše stepski pašnjaci brzo obrastaju grmljem i većem i tada je neophodno uklanjanje vegetacije da bi se prostor učinio povoljnim za život tekunica, i time dugoročno omogućio opstanak malobrojnim krstašima.

U rešavanje problema uključili su se volonteri DZPPS i meštani Neradina koji su udruženim snagama uklonili žbunje sa pašnjaka. Ove aktivnosti podržali su Ministarstvo omladine i sporta i Somborski edukativni centar kroz projekat „Aktiviraj se, pomoz prirodi“. Priključite nam se u sledećim akcijama kako bismo zajedno doprineli opstanku tekunica i orlova krstaša.

Praćenje jesenje seobe ptica

Marko Šćiban

Kraj leta i početak jeseni najbolji je period za praćenje seobe ptica. Upravo tada smo imali priliku da za upravljače rezervata organizujemo tri prstenovačka kampa – na Tari, Vlasinskom jezeru i u Ovčarsko-kablarskoj klisuri.

Kamp u Predelu izuzetnih odlika „Vlasina“ izvelo je sedam učesnika, u dva navrata – od 24. do 30. septembra i od 3. do 10. oktobra 2016. godine (15 dana). Ukupno je tokom kampa markirano 396 primeraka u okviru 29 vrsta ptica. Među šarenolikim vrstama svakako su najzanimljivije bile siva žuna (*Picus canus*), vatroglati kraljići (*Regulus ignicapilla*), kratkokljuni puziči (*Certhia familiaris*) i zimovke (*Pyrrhula pyrrhula*). Vertikalne ornitološke mreže postavljene su na lokalitetu Vlasina Rid. Posetila su ga i deca iz obližnje Osnovne škole „Akademik Đorđe Lazarević“ iz Vlasina Okruglice. Pomenute aktivnosti na kampu podržali su upravljači Javnog preduzeća „Direkcija za građevinsko zemljište i puteve opštine Surdulica“.

Dvanaestodnevni prsteno-

vački kamp organizovan je u Nacionalnom parku „Tara“ (3–10. septembar i 2–6. oktobar). Već drugu godinu za redom ptice su bile markirane na lokalitetu Sokolarica. Na ovom mestu nalaze se niski četinari, žbunje i otvorene površine, te je to jedno od retkih mesta gde se ptice mogu uspešno hvatati i prstenovati. Kamp na Tari bio je ovogodišnji najraznovrsniji ako posmatramo broj zabeleženih vrsta (42), a ukupno je prstenovano 477 jedinki. Među njima su dve vrste po prvi put potvrđene za područje nacionalnog parka: siva grmuša (*Sylvia borin*) i žuti voljić (*Hippolais icterina*). Na kampu su radila četiri prstenovača, a u goste su u dva navrata došli i školarci iz Bajine Bašte. Praćenje seobe na planini Tari velikodušno je podržalo Javno preduzeće „Nacionalni park Tara“.

Ovogodišnja najposećenija akcija organizovana je na području Predela izuzetnih odlika „Ovčarsko-kablarska klisura“, na lokalitetu Zagrađe. Ovo bajkovito mesto okruženo meandrom Zapadne Morave (akumulacija „Međuvršje“), po drugi put bilo

je dom našem prstenovačkom kampu. Ove godine devet istraživača radilo je u kampu u dva navrata (26.09–2.10, 13.–21.10). Prstenovači su bili smešteni u domu Planinarskog društva „Kablar“. Mreže su bile postavljene u okolini vikendice Milana Stanojevića. Ukupno je markirano 495 jedinki iz 30 vrsta ptica. Akciju je obeležilo prstenovanje odraslog mužjaka crne žune (*Dryocopus martius*). Rad u kampu pomogli su i u njemu učestvovali i članovi Udruženja ljubitelja ptica i prirode „Sove na oprezu“ iz Čačka i Ekološkog udruženja „Čuvari prirode“ iz Požege. Tokom održavanja Evropskog vikenda posmatranja ptica, kamp su posetili učenici 7. i 8. razreda Osnovne škole „Milica Pavlović“ iz Čačka. Turistička organizacija Čačka, upravljač PIO „Ovčarsko-kablarska klisura“ bila je pokrovitelj istraživačkih aktivnosti u 2016. godini.

Ovom prilikom želimo da zahvalimo svima koji su pomogli realizaciju ovih akcija, a posebno upravljačima zaštićenih područja.

Šumska trepteljka *Anthus trivialis*

Batokljun *Coccothraustes coccothraustes*

Crnoglava grmuša *Sylvia atricapilla*

Crvendač *Erithacus rubecula*

Velika senica *Parus major*

Dugorepa senica *Aegithalos caudatus*

Nagrađena „Ravnica bez ptica“

Dragan Gmizić

Scena prva. Zgrada Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, enterijer. Podne.

Kancelarija tadašnjeg pomoćnika ministra poljoprivrede i zaštite životne sredine Slobodana Erdeljana bila je tesna, bučna i zagušljiva. Osa koja po vertikalni deli dug kancelarijski sto završava se na mom mestu. Sa moje desne strane su članovi Koalicije za zaštitu ptica Srbije (Dragan Simić, Milan Ružić, Vlatko Jovičević i David Grabovac) koji glasno zahtevaju objašnjenje o razlozima za promenu odluke o zabrani lova na grlice. Sa moje leve strane je Saša Stamatović, direktor Uprave za šume, koji mi polušapatom saopštava da ima problema sa spavanjem. „Budim se i ležem sa grlicama“ kaže Stamatović malo glasnije. Njegova konstatacija povod je za novi talas negodovanja ornitologa što provocira Erdeljana da glasno uzvikne: „Dobro, dosta je!“ Ipak smo u njegovoj kancelariji, mislim u sebi. Erdeljan, normalnim tonom, nastavlja: „Svi ste pratili Skupštinu i znate šta se desilo. Čuli ste i pitanje koje je postavio Nenad Čanak,

kao i odgovor premijera Vučića. Odluka o zabrani lova na grlice je pomerena sa 1. avgusta na 1. oktobar 2015. Tako je moralo biti. Viša sila.“ Nakon toga usledila je tišina. U tom trenutku znao sam da imam dobru priču. Trebali su mi dobri akteri.

Scena druga. Atar sela Sirig. Noć.

Draženko Rajković i Radislav Mirić, aktivisti Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, sakriveni su u polju kukuruza. Njihov zadatak je da obavestavaju Milana Ružića o tome šta se dešava na terenu jer su siriškim (krivo)lovcima ornitolozi spremili iznenađenje. 04:30 ujutro je pravo vreme da se pozove visoki državni službenik i zamoli da radi svoj posao. Milan to veoma rado čini. Mrzovoljnim i promuklim glasom Saša Stamatović ipak obećava da će zajedno sa još jednim lovnim inspektorom izaći na teren. Više mi nije bilo bitno da li ćemo te noći uhvatiti krivolovce ili ne. Znao sam da imam sve potrebne elemente za dobar ekološki vestern.

Godinu dana kasnije, premi-

jerna i reprizna emitovanja emisije na dve regionalne (N1, Al Jazeera) i jednoj nacionalnoj televiziji (TV CG), reakcije publike kao i nagrada za najbolji srpski film koji se bavi ekološkim pitanjima na Green Festu u Beogradu, potvrdili su da sam bio upravu. U ime ekipe osećam potrebu da još jednom zahvalim svim članovima, saradnicima i prijateljima Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije bez kojih film „Ravnica bez ptica“ ne bi bio moguć.

Proslavljen Dan zelenog pojasa

Sandra Jovanović

Septembar 24. bio je dan za slavlje. Povod je bio Dan zelenog pojasa, a mesto proslave priroda. U okviru projekta „Protecting Biodiversity in the Balkans - Strengthening cooperation along the Balkan Green Belt“, podržanog od strane fondacije EuroNatur i inicijative Green Belt, DZPPS je organizovalo izlete na Labudovom oknu, Kapetanskom ritu, Ramu i Gornjem podunavlju. Iskusni vodiči i dobri poznavaoци predela i raznovrsnog živog sveta potrudili su se da približe vrednosti ovih mesta. Stoga je zainte-

resovanost bila izuzetna, više od 100 učesnika je posetilo ova interesantna mesta, a najviše je bilo dece, što nas posebno raduje. Pored prilike da se upoznaju sa raznolikim ptičjim svetom i da uživaju u očuvanoj prirodi, posetioci su saznali nešto više o Zelenom pojasu (Green Belt).

U okviru istog projekta, organizovan je i foto-konkurs „Balkanski zeleni pojas“, na kojem su svoje najbolje fotografije prirode i živog sveta poslali 11 fotografa prirode iz Srbije. Stručni žiri, u sastavu: Saša Preradović, Nikola

Miljković i Miloš Popović, od 49 pristiglih fotografija izabrali su 10 najboljih.

Evropski zeleni pojas prostire se na preko 12.500 km i prolazi kroz 24 države. Zeleni pojas simbolizuje globalni napor za ujedinjenje i prekograničnu saradnju u cilju očuvanja biodiverziteta.

Na području nekadašnje gvozdene zavese koja je razdvajala Evropu na istok i zapad više od 40 godina, ostala je sačuvana priroda kao živi predeoni spomenik, obuhvatajući veoma važna staništa za biodiverzitet.

Foto: Slobodan Ivčić

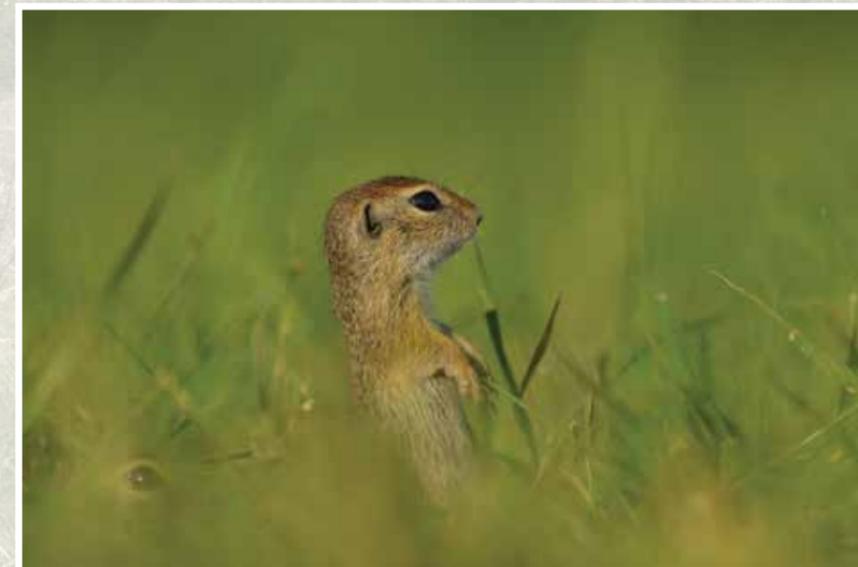
Foto: Slobodan Ivčić

Pobedničke fotografije

Predstavljamo vam prve tri pobedničke fotografije sa konkursa „Balkanski zeleni pojas“

1. mesto: Modrovrane
Autor: Katarina Paunović

2. mesto: Tekunice
Autor: David Grabovac

3. mesto: Bregunice
Autor: Brana Pantelić

Evropski vikend posmatranja ptica 2016.

Slobodan Knežević

Da posmatranje ptica počinje da zaokuplja pažnju domaćih ljubitelja prirode pokazuju nam rezultati ovogodišnjeg 23. po redu Evropskog vikenda posmatranja ptica koji se tradicionalno održava u jeku jesenje seobe ptica, svakog prvog vikenda u oktobru. Do sada najmasovniji vikend posmatranja ptica održan je 1. i 2. oktobra 2016. i uspeo je da okupi 1.305 posmatrača svih uzrasta koji su na 35 izleta širom Srbije uživali u ptičjoj predstavi. Koliko je ovo veliki uspeh govori i činjenica da je Srbija među 40 evropskih država zauzela visoko 7. mesto po broju učesnika na izletima. Od vođanskih pašnjaka do vrleti planine Tare, stručni vodiči posetiocima su približili prisutne

ptice i dočarali im zanimljivosti njihove tajanstvene seobe. Naši najmlađi prirodnjaci pokazali su veliku znatiželju za pticama i svojim domovima vratili su se bogatiji za nova znanja i osokoljeni za nove avanture. Veliki broj roditelja sa decom, kao i učitelja i nastavnika sa svojim đacima sa oduševljenjem je prihvatio naš poziv za druženje u prirodi. Značajan deo učesnika po prvi put susreo se sa posmatranjem ptica kao novom aktivnošću u prirodi. Osim druženja i učenja o pticama, važan deo izleta jeste i prebrojavanje pernatih suseda, gde smo dosegli brojku od skoro 40.000 viđenih jedinki. Gotovo neverovatno zvuči da je tokom samo dva dana na izletima zabeleženo 159

vrsta, što je gotovo polovina svih do sada nađenih vrsta ptica u Srbiji. Ovi podaci su od prvorazrednog značaja za upoznavanje i zaštitu ptica i njihovih staništa jer pokazuju veliko bogatstvo, ali istovremeno i krhkost divljeg sveta. Najčešće posmatrane vrste manifestacije bile su čvorak, obični galeb i liska, a najređe sivi soko, dugorepa sova, crna roda, lešnikara i grlica.

Evropski vikend posmatranja ptica ove godine uspeo je da okupi više od 24.000 učesnika širom Evrope i srednje Azije, koji su imali prilike da posmatraju ptice tokom njihove velike jesenje seobe na nekim od 1.070 organizovanih izleta. Partnerske organizacije mreže BirdLife international iz 40 zemalja učestvovala su na ovom događaju. Udruženim trudom ljubitelja ptica i prirode svih uzrasta, tokom dva dana na tlu starog kontinenta posmatrali su i izbrojali 5.800.000 ptica.

TRI NAJBROJNIJE VRSTE

1. *Sturnus vulgaris*, Čvorak – 9.123
2. *Larus ridibundus*, Obični galeb – 5.621
3. *Fulica atra*, Liska – 5.260

TRI IZLETA SA NAJVIŠE VIĐENIH VRSTA

1. Izlet 2.10.2016. Dunav „Labudovo okno“, vodič Ivan Đorđević – 96
2. Izlet 2.10.2016. Hajdukovo „Ludaško jezero“, vodič Oto Sekereš – 66
3. Izlet 1.10.2016. Dunav „Labudovo okno“, vodič Ivan Đorđević – 62

TRI IZLETA SA NAJVIŠE VIĐENIH JEDINKI PTICA

1. Izlet 2.10.2016. Stara Palanka „Labudovo okno“, vodič Ivan Đorđević – 6.824
2. Izlet 1.10.2016. Bečej, „Ribnjak Bečej“, vodič Ištvan Balog – 4.409
3. Izlet 1.10.2016. Subotica, „Jezero Palić“, vodič Oto Sekereš – 3.971

TRI IZLETA SA NAJVIŠE POSETILACA

1. Izlet 1.10.2016. Sremska Mitrovica, „Zasavica“, vodič Marko Šćiban – 372
2. Izlet 1.10.2016. Knić „Gružansko jezero“, vodič Dragiša Petrović – 173
3. Izlet 1.10.2016. Deliblato SRP „Kraljevac“, vodič Ana Vuletić – 62

Seoba ptica u Koviljsko-petrovaradinskom ritu

Tekst i fotografije: Novica Nenadović i Magdalena Grahovac

Nalik prethodnim godinama, u saradnji sa Pokretom gorana Novog Sada i „Ekološkim centrom Radulovački“ u Sremskim Karlovcima, prvi dan oktobra posvetili smo Evropskom vikendu posmatranja ptica. Učesnici su bili ljubitelji prirode i posmatranja ptica iz Karlovaca i Novog Sada, kao i svi oni koji su u prethodnom periodu pohađali brojne edukativne ekološke kampove, održane na ovim prostorima. Posmatranje ptica organizovano je u Specijalnom rezervatu prirode „Koviljsko-petrovaradinski rit“ sa karlovačke i koviljske strane (lokalitet: Kurjačka greda). U

toku posmatranja najviše su bili zastupljeni: veliki vranac (*Phalacrocorax carbo*) sa 48 jedinki, mali vranac (*Phalacrocorax pygmeus*) 5, sive čaplje (*Ardea cinerea*) 21, patka gluvara (*Anas platyrhynchos*) 16, kao i čvorak (*Sturnus vulgaris*) 72, bela pliska (*Motacilla alba*) 30, čičak (*Carduelis spinus*) 2, golub grivnaš (*Colubama palumbus*) 21.

Deca su imala priliku da borave u prirodi i upoznaju ovo zaštićeno stanište ptica. Naravno, najviše im se dopalo upoznavanje sa vrstama ptica koje tu obitavaju ili staju prilikom jesenje seobe.

AEWA radionica u Samoboru

Tekst i fotografija: Marko Šćiban

U periodu od 13. do 15.9.2016. u gradiću Samoboru (Hrvatska) održana je regionalna radionica o AEW sporazumu (*African-Eurasian Waterbird Agreement*), u organizaciji fondacije EURONATUR. Pored predstavnika DZPPS-a (Marko Šćiban), učestvovali su i članovi drugih organizacija civilnog sektora i pojedinih AEW državnih predstavnika iz Hrvatske, Slovenije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Grčke i Crne Gore. Svi prisutni imali su mogućnost da se upoznaju sa AEW sporazumom, sa godišnjim izveštavanjem država potpisnica. U regiji jugoistočne Evrope još jedino Srbija i Bosna i Hercegovina nisu potpisnice, dok Grčka još uvek nije ratifikovala ovaj spora-

zum. Tokom trajanja radionice učesnici su posetili čuveni ornitološki biser i IBA područje – ribnjak „Crna Mlaka“.

AEWA je međudržavni sporazum posvećen zaštiti migratornih močvarica i njihovih staništa širom Afrike, Evrope, Bliskog Istoka, srednje Azije, Grenlanda i Kanadskog arhipelaga. Razvijen je pod okvirom Konvencije o migratornim vrstama (*Convention on Migratory Species*), a kojim upravlja UNEP (program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu). Sporazum pokriva 254 vrste ptica vodenih staništa ili barem deo njihovog životnog ciklusa (gnezđenje, seoba ili zimovanje).

Radionica - Adaptive Management Workshop CMP OS for the Practice of Conservation

Tekst i fotografije: Ana Vuletić

Od 7. do 11. novembra u parku prirode „Medvednica“ nadomak Zagreba, održana je radionica „Adaptive Management Workshop CMP Open Standards for the Practice of Conservation“, u organizaciji hrvatskog udruženja BIOM. Društvo za zaštitu i promicanje ptica Srbije predstavljali su Miroslav Vračarić i Ana Vuletić.

Preko 60 učesnika iz 17 zemalja, među kojima su Crna Gora, Makdonija, Albanija, Avganistan, Holandija, Švajcarska i mnoge druge, učestvovalo je u obuci za korišćenje „Open Standards“ (OS) i softvera Miradi. OS se koristi

kao alat za sastavljanje predloga projekata koji su namenjeni zaštiti prirode. Adekvatna terminologija, usmerenost ka zaštiti ekosistema i vrsta i jednostavan logički okvir čine samo neke od prednosti ovih standarda.

OS se koriste uglavnom prilikom planiranja projekata većih razmera, poput revitalizacije ekosistema, održivog korišćenja resursa i slično, ali se podjednako mogu koristiti i prilikom osmišljavanja manjih projekata. Neke od organizacija koje aktivno koriste ove standarde su: WWF, Foundations of Success i The Nature Conservancy.

Još jedna dobra stvar u vezi sa OS jeste to da su potpuno besplatni. Na sajtu <http://cmp-openstandards.org/> možete pronaći i preuzeti najnoviju verziju 3.0.

Pored stručnog dela radionice, ni zabavni deo programa nije zaostajao po kvalitetu, te smo imali priliku da se upoznamo sa kolegama iz regiona i ostatka sveta, razmenimo iskustva i planiramo buduće saradnje. Dva organizovana terena, veće internacionalne hrane i pića kao i umetnički program KUD „Zwizde“, oplemenili su celokupan pozitivan utisak.

Foto: Zoran Raković

Poseta Ornitološkom festivalu u Čapljini

Tekst i fotografije: Aleksa Vukićević

Početkom oktobra 2016. godine, Slobodan Knežević i moja malenkost kao aktivisti Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, zajedno sa dr Slobodan Puzovićem i mr Nikolom Stojnićem, predstavnicima Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, posetili smo peti po redu Ornitološki festival održan u Čapljini, u Bosni i Hercegovini. Bila je to lepa prilika da se razmene iskustva sa kolegama iz regiona. DZPPS je predstavilo svoje aktivnosti, posebno one koje su ovih godina bile usmerene ka sprečavanju nelegalnog lova, kao i formiranju baze podataka o pticama u Srbiji. Iskustva kolega iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske pokazala su da se borimo sa istim problemima i da možemo pomoći jedni drugima u nastojanjima da ih prevaziđemo.

Izlaganja i predavanja su održana na prostoru Hutovog blata, poznatog po velikom broju ptica koje tu žive i odmaraju se tokom seoba. Učesnici festivala kasnije su obišli teren i uverili se u lepotu zaštićenog područja Hutovo blato. Za kratko vreme proleto je tu dosta vrsta ptica kao što su vodomar (*Alcedo atthis*), veliki i mali

vrancani (*Phalacrocorax carbo*, *Microcarbo pygmaeus*), sive i crvene čaplje (*Ardea cinerea*, *A. purpurea*), rečni galebovi (*Larus ridibundus*), barske šljuke (*Gallinago gallinago*), ogromna jata čvoraka (*Sturnus vulgaris*), mnogo gluvara (*Anas platyrhynchos*) i liski (*Fulica atra*), pataka njorki (*Aythya nyroca*), eja močvarica (*Circus aeruginosus*), kobac (*Accipiter nisus*), mišari (*Buteo buteo*), seoske laste (*Hirundo rustica*) koje lete na jug i na samom kraju se ukazao svilorepi cvrčič (*Cettia cetti*).

Drugog dana festivala učesnici su imali prilike da posete Prirodoslovni muzej u Metkoviću u susednoj Hrvatskoj. Zatim se ekspedicija produžila kroz polja mandarina sve do delte Neretve. Puno ptica na sve strane. Pitanje je bilo gde pre uperiti dvo-gled. Sa jedne strane jato zviždara (*Mareca penelope*), sa druge strane jato gluvara i par kašikara (*Spatula clypeata*), malo iza njih pluta nekoliko šiljkana (*Anas acuta*). U slanim bari-cama svega i svačega. Od malih belih čaplji (*Egretta garzetta*), sivih i crvenih čaplji, preko krdža (*Anas crecca*) do par ređih srebrnih vivaka (*Pluvialis*

squatarola). Nekoliko vlastelica (*Himantopus himantopus*) nezainteresovano je dremalo u gustišu. U plitkom peskovitom moru usamljeno ostrvo sa puno crnotrbih sprutki (*Calidris alpina*). Meštanin skuplja rakove i školjke za pijacu i prolazi na 20 centimetara od njih. Ni da maknu. Izgleda da su navikli jedni na druge. Muljača (*Limosa limosa*) mi preleće ispred dvo-gleda sa još nekoliko crnotrbih sprutki. Izgleda kao mama koji vodi svoje malce.

Na plaži odmaraju žalari slepići i blatarići (*Charadrius dubius*, *Ch. hiaticula*). Opet kao po nekom pravilu pozdravlja nas svilorepi cvrčič.

I tako se naša ekspedicija završava. Odlazimo, a miris Hercegovine nam se urezao u sećanje. Miris onih redova zrelih bleđo-narandžastih mandarina. Onih slatkih divljih smokava od kojih se lepe prsti. A pogled se pruža u nedogled na planine koje su dogadaj same po sebi. Toliko lepote i života među tim kršem. Odlazimo prome-njeni sa željom da se uskoro vratimo. Nadamo se da će Ornitološki festival postati tradicija i da će sledećih godina okupiti mnogo više učesnika.

Mali vrancani *Microcarbo pygmaeus*

PROSLAVA 50. ROĐENDANA MEĐUNARODNOG POPISA PTICA VODENIH STANIŠTA!

Tekst: Marko Ščiban
Fotografije: Wetlands International

Kraj 2015. nije bio samo običan početak pripreme za novi Međunarodni popis ptica vodenih staništa (IWC) u Africi, Evroaziji, kao i na ostalim kontinentima. Početak 2016. godine zapravo predstavlja veliki ornitološki jubilej. Reč je o pedesetogodišnjici popisa, a ovu priliku *Wetlands International* je preko svojih saradnika (nacionalnih koordinatora i međunarodnih institucija) iskoristio kako bi se dodatno povećao broj istraživanih područja i država – pokrenuta je celogodišnja kampanja „Let's make it count“. Rezultati kampanje svakako nisu izostali. Tako je po prvi put organizovano brojanje ptica u Omanu, u Albaniji je prvi put organizovano masovnije brojanje uz pomoć inostranih posmatrača, a ptice su brojane i u ratom opustošenom Avganistanu i Libiji. Poseban akcenat na ovaj jubilej pridodat je najmasovnijem do sada brojanju ptica na obalama globalno značajnog i ugroženog Žutog mora, a koje delimično okružuju Kina i Korejsko poluostrvo. Ovo su samo neki od rezultata do kojih je dovela kampanja, a možemo samo da se nadamo da taj „tempo“ neće oslabiti u narednim sezonama. Nažalost, još uvek je velika lista država koje imaju različite unutrašnje probleme i gde IWC nije bio organizovan ni ove godine. Prostora za unapređenje ima još mnogo, ali je pitanje u kom će pravcu ići globalna politika od koje mnogo toga zavisi. Od brojanja ptica za zaštite životne sredine, pa do mira u svetu.

Budući da se IWC u Jugoslaviji, odnosno u Srbiji organizuje od 1982, kod nas je ovog januara bila 34. godišnjica popisa. Više od 200 učesnika je i ove godine održalo

visok tempo terenskog rada, a kao i uvek nivo rada dodatno smo unapredili. Ponovo je obišten gotovo ceo tok Dunava i Tise kroz Srbiju, ceo tok Zapadne Morave, kao i gotovo sva najznačajnija vodena staništa u zemlji. A, kao i svakog januara, ponovo su nas čekala iznenađenja. Ove godine su prvi put na popisu u Srbiji evidentirani: utva zlatokrila (*Tadorna ferruginea*) i crni sprudnik (*Tringa erythropus*), a ponovo su bile zabeležene neke vrlo retke i malobrojne vrste – guska crvenovojka (*Branta ruficollis*), srednji ronac (*Mergus serrator*), crni orao (*Aquila clanga*) i druge. Broj pronađenih malih labudova (*Cygnus columbianus*) i ušatih gnjuraca (*Podiceps auritus*) iznenađujuć je, budući da se radi o vrstama koje su do sada retko bile beležene u Srbiji.

Istraživanja su i ove, kao i prethodnih godina u značajnoj meri pomogle brojne javne institucije i organizacije: Direkcija za plovne puteve „Plovput“, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Javno preduzeće „Vojvodinašume“, Javno vodoprivredno-preduzeće „Vode Vojvodine“, JP „Palić-Ludaš“, JP „Varoš“ iz Vršca, JP „Rezervati prirode“ iz Zrenjanina, JP „Direkcija za građevinsko zemljište i puteve opštine Surdulica“, JP „Komunalac“ iz Bečeja, JP „Turistička organizacija Čačka“, Ribarsko gazdinstvo „Ečka“, Nacionalni park „Đerdap“, Nacionalni park „Tara“, Pokret gorana Sremske Mitrovice i drugi. Veći broj lokalnih organizacija civilnog sektora i pojedinaca takođe su dali svoj veliki doprinos pre svega u terenskom radu, te im ovom prilikom svima srdačno zahvaljujemo.

bio SPIN d.o.o.

Odgovorno poslovanje

Bezbedno korišćenje hemijskih preparata

Brzo i efikasno rešavanje konflikta ljudi i nepoželjnih organizama

BIO SPIN doo iz Novog Sada osnovano je 1990. kao preduzeće sa osnovnom delatnošću u oblasti komunalne higijene i javnog zdravlja. BIO SPIN obavlja poslove deratizacije, dezinfekcije i dezinfekcije, kao i poslove fumigacije, suzbijanja korova i suzbijanja komaraca.

Preduzeće zapošljava visokostručno osoblje i poseduje tehničke kapacitete za izvođenje poslova DDD usluga.

BIO SPIN doo 2007. sertifikovalo je svoj sistem menadžmenta kvalitetom u skladu sa zahtevima standarda SRPS ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, ISO 22000, CEPA, Gafta i HACCP sistemom.

Adresa: Laze Lazarevića 18
Novi Sad, 21000
Tel: +381 (21) 6466 233
Fax: +381 (21) 6466 533
E-mail: biospin@mts.rs

BIO SPIN doo Vam predstavlja:

Agrilaser uređaji su visoko efikasni i korisni uređaji za odbijanje ptica. Laki, jednostavni za upotrebu, bez komplikovanih instalacija. **Agrilaser** uređaji ne ugrožavaju životinjske vrste i bezbedni su po životnu sredinu. Primenu **Agrilaser** uređaja podržavaju EU organizacije za zaštitu životinja.

BIO SPIN doo je generalni zastupnik proizvođača **Agrilaser** za teritoriju Srbije.

Agrilaser Handheld
Domet do 2.500 metara

Agrilaser Lite
Domet do 1.000 metara

Od linije Smrti do linije života EVROPSKI ZELENI POJAS

Slobodan Knežević

Burna istorija dvadesetog veka podelila je Svet. Od severa do juga Evrope, duž celog kontinenta spuštenu je „gvozdena zavesa“. Hladni rat je počeo, te skoro četiri i po decenije i linija od 12.500 kilometara podele na „Istočni“ i „Zapadni blok“ ljude je dovela u krajnje nehumanu situaciju. Gledanje preko nišana, podizanje zidova, kilometri i kilometri bodljikave žice, bezbroj karaula, sve je to zaostavština tog mračnog perioda. Ali nije samo to nasledstvo „Hladnog rata“. Zategnuti međublokovski odnosi učinili su da ljudske aktivnosti u zabranjenoj zoni budu svedene na minimum i na taj način nesvesno su

tim predelima dali na vremenu da se očuvaju, obnove, te postanu utočište mnogobrojnim ugroženim vrstama od Barenčovog mora na rusko-norveškoj granici, preko baltičke obale, srednje Evrope i Balkana, Jadranskog i Jonskog pa sve do Crnog mora.

Da li će nam priroda ostati očuvana samo tamo gde se plašimo mina ili će naša odluka biti da živimo u zdravom i očuvanom prirodnom okruženju?

Zeleni pojas, možda jedina pozitivna posledica „gvozdenih zavese“, uspeo je da ujedini nekada suprotstavljene države u nameri da dogovore strategiju kojom će sačuvati to priro-

dno nasleđe. Ideja o Evropskom zelenom pojasu prvi put se pojavila 19. juna 2002. godine od strane *Friends of the Earth Germany (BUND)* i nemačke Federalne agencije za zaštitu prirode (BfN), da bi od 15. do 16. jula 2003. godine inicijativa započela svoj život na naučnom skupu u Bonu u organizaciji Savezne Republike Nemačke i BfN. U oba događaja svojim prisustvom podršku je dao bivši predsednik Sovjetskog Saveza Mihail Gorbačov.

Od tada do danas ideja Evropskog zelenog pojasa izrasla je u inicijativu koja u sebi povezuje 24 države, 3.272 zaštićena područja, gotovo 40 nacionalnih parkova i skoro 150 vladinih i nevladinih organizacija i institucija, što joj daje ogromne mogućnosti da doprinese evropskoj „zelenoj infrastrukturi“, prekograničnoj saradnji i što je najvažnije – zaštiti prirode. Ovaj zeleni koridor obuhvata četiri regiona: fenoskandinavski, baltički, srednjoevropski i balkanski.

Upravljanje vrši koordinaciona grupa uz pomoć članova iz svih regiona. Svakim regionom upravlja regionalni koordinator, a u svakoj zemlji ovu funkciju obavljaju za to imenovana lica na nacionalnom nivou. Inicijativu za očuvanje Evropskog zelenog pojasa u organizacionom smislu od 2014. godine predvodi Savez organizacija Evropskog zelenog pojasa čija je misija da naše zajedničko prirodno nasleđe duž bivše „gvozdenih zavese“ sačuva i vrati u funkciju ekološke mreže koja povezuje prirodom i kulturom bogate pejzaže, uz poštovanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih potreba lokalnih zajednica. Takođe, jedna od osnovnih funkcija ovog pojasa jeste dugoročno obezbeđivanje protoka jedinki i gena, te povezivanje populacija.

Da bismo na pravi način razumeli važnost Evropskog zelenog pojasa treba znati šta se u našoj zemlji nalazi na tom svojevrsnom evropskom ekološkom koridoru. Ovaj koridor obiluje raznovrsnošću prirodnih predela, uključujući očuvane planinske ekosisteme, šume i stepska staništa kao i jezera i priobalna područja na kojima je prisutno mnoštvo ugroženih biljnih i životinjskih vrsta. Samo neki od bisera Evropskog zelenog pojasa u Srbiji su: nacionalni parkovi „Đerdap“ i „Šar-planina“, pet specijalnih rezervata prirode – „Gornje podunavlje“, „Ludaško jezero“, „Selevenjske pustare“, „Pašnjaci velike droplje“ i „Deliblatska peščara“, predeli izuzetnih

odlika „Subotička peščara“ i „Vršačke planine“, park prirode „Stara planina“ i jedan budući nacionalni park, „Prokletije“. Sve su to predeli na kojima je „gvozdena zavesa“ odavno pala, a mi na njima imamo priliku da posmatramo veliku droplju, tekunicu, modrovranu, stepski božur, staropla-

ninsku boloriju, šumskog guštera, evropsku vidru, rosulju... Da bismo i dalje mogli da uživamo u tim mnogobrojnim drugim prirodnim vrednostima moramo biti spremni da očuvamo sve te divne predele koji čine tu liniju života nazvanu Evropski zeleni pojas.

„Evropski zeleni pojas, naše zajedničko prirodno nasleđe duž bivše „gvozdenih zavese“, treba sačuvati i vratiti u funkciju ekološke mreže koja povezuje prirodom i kulturom bogate pejzaže uz poštovanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih potreba lokalnih zajednica“.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije kroz partnerstvo sa fondacijom *EuroNatur* već osam godina učestvuje u sprovođenju niza aktivnosti na područjima koja se nalaze u Evropskom zelenom pojasu u Srbiji. Ove aktivnosti

uključuju istraživanje ptica i prirode, aktivne mere zaštite ugroženih vrsta i njihovih staništa, kao i promociju inicijative u stručnoj i opštoj javnosti. DZPPS je ove godine učestvovalo na regionalnoj konferenciji balkanskog dela Evropskog

zelenog pojasa, održanoj od 13. do 16. aprila 2016. u Banji Herkulana (Rumunija), kao i u radu Devete panevropske konferencije Evropskog zelenog pojasa koja je održana od 31. oktobra do 3. novembra 2016. u Koliju (Finska).

Ptice Sveta na dvorskom porcelanu u Beogradu

Voislav Vasić

Moram čitaoca da pozovem da me prati kroz jednu neobičnu ornitološko-istorijsku avanturu, od blistavo-mračne Francuske osamnaestog veka, do mračno-blistave Jugoslavije dvadesetog, odnosno Srbije dvadesetprvog veka. Sve se desilo iznenada, a kako to obično biva sa neočekivanim događajima, ovaj kao da mi je odavno nagoveštavan. Evo kako je to bilo.

Kao mladi ornitolog, učestvujući u pisanju kataloga ptica Jugoslavije [1], bavio sam se, između ostalog, izvornom naučnom nomenklaturom ptica i prirodnjacima koji su ptice prvi opisali, ili povezali opis s dvojnim nazivom vrste. Među imenima koja su mi zvučala neobično (nisam

zapravo bio siguran kako se izgovaraju) bilo je ime autora holandskog porekla koji se zvao *Pieter Boddaert* (1730. ili 1733–1795). Njegovo ime prati naučne nazive mnogih ptica, a mislim da sam prvo naleteo na riđovratog gnjurca *Podiceps grisegena* (Boddaert). Ono što je zaista izgledalo čudno, bio je naziv Bodertove publikacije: „Tabela Dobentonovih obojenih prirodnjačkih ilustracija, sa nazivima gospode De Bifona, Brisona, Eduardsa, Linea i Letema“ [2]. E pa taj Dobenton je bio Edme-Luj (*Edmé Louis Daubenton*), sinovac čuvenijeg Luja Žan-Marija (*Louis Jean-Marie Daubenton*), bliskog Bifonovog saradnika (dok se nisu posvađali) na izradi najslavnije prirodnjačke enciklopedije,

Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon

basnoslovne *Istorije prirode* [3]. Tako je Bifon, pošto je raskinuo saradnju sa stricem, poverio sinovcu Edme-Luju nadzor nad izradom ilustracija u boji kao dodatku svojoj enciklopediji prirode. Ako se čitaocu ovo dosad čini malo zamršenim i opterećenim suvišnim licima koja nije lako pamtiti, neka se spremi za uvođenje još dodatnih likova i za još zapleta. Mlađi Dobenton je uspešno izveo svoj zadatak i do 1783. objavljivao svežnjeve slika ptica, bez ikakvog teksta izuzev imena na francuskom koje je tim pticama dao Bifon. Zato se onaj Bodert s početka, potrudio da unese nešto reda i da poveže Lineovu nomenklaturu sa ilustracijama uz Bifonovu enciklopediju ptica. Bio je to istorijski trenutak – počela je da nastaje moderna ornitologija. Sam Bodert, iako je pokušao da odigra sasvim skromnu ulogu, za neke nedostajuće naučne nazive dodavao je svoje, sa oznakom „po meni“ (izvorno *mih*), i tako svoje ime poslao kao amanet svim sledećim generacijama ornitologa. A Edme-Luj Dobenton je obojenim slikama Bifonovih ptica doneo slavu ne manju od same Bifonove enciklopedije čiji su one naknadni dodatak.

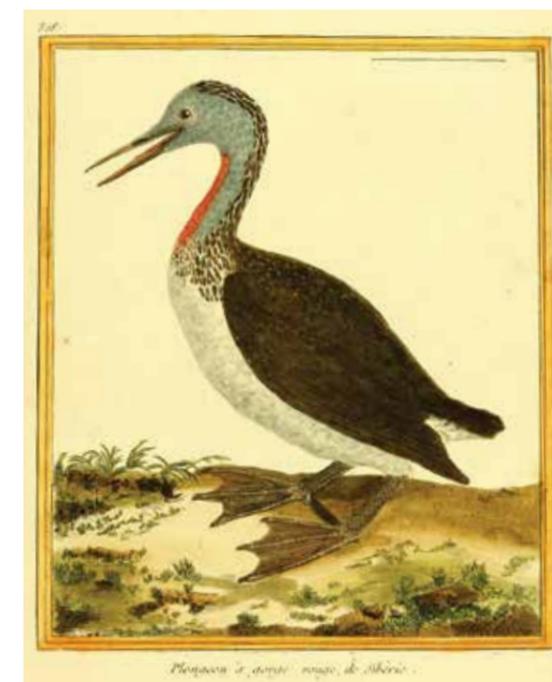
Na ovom mestu nisam više sasvim siguran da je potpuno tačna moja početna pretpostavka da je svaki čitalac „Detlića“ ne samo čuo za Bifona nego i da zna ponešto o njemu. Žorž-Luj Lekler, Grof od Bifona (*Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon*) bio je genijalni (u Akademiju nauka primljen je sa 27 godina!) tvorac prirodnjačke enciklopedije koja je momentalno doživela ogromnu popularnost i izvršila jedan od najvećih uticaja na razvoj prirodnih nauka. Kako bi koji tiraž njegove „Istorije prirode“ bivao razgrbljen, tako je Bifon sa svojim saradnicima štampao nova, dopunjena izdanja. I posle Bifonove smrti (godinu dana pre pada Bastilje), njegovi sledbenici su jedno vreme dopunjavali *Histoire Naturelle*. Bifon je imao nameru da enciklopedijama obuhvati svu raznovrsnost prirode i objedini sva znanja o njoj. Nije međutim prihvatao Lineov sistem klasifikacije ptica i ostalih životinja i davao im je svoja imena, na francuskom a ne na latinskom, napravivši svojevrstu kon-

fuziju, koju će nesrećni Bodert i još neki pozniji ornitolozi pokušavati da razmrse. Nisam ni slutio da ni mene ta čaša neće sasvim mimoći.

Pre izvesnog vremena obratila mi se gđa Biljana Crvenković, kustos Muzeja primenjene umetnosti u Beogradu, s ponudom da pokušam da identifikujem vrste slikanih ptica na jednom servisu, čiju veličinu, obim i značaj nisam u prvom trenutku uspeo da sagledam. Brzopleto sam prihvatio zanimljivu ponudu, a onda sam počeo postepeno da se suočavam s obimom posla i ozbiljnim teškoćama identifikacije ptica na spomeniku iz 18. veka.

Naime, posetilac relativno nedavno otvorenog dela Belog dvora na Dedinju (Beograd) neće prevideti čudesnu vitrinu u Belom salonu, specijalno konstruisanu za izlaganje reprezentativnih primeraka jednog velikog porcelanskog servisa ukrašenog slikama ptica. U toj vitrini je, kako nam otkriva B. Crvenković (a ovde ćemo se držati isključivo informacija iz njenog članka iz 2013 [4]), izložen deo široj ali i stručnoj javnosti dotad nepoznatog servisa iz XVIII veka iz umetničke kolekcije dvorova na Dedinju. Smatra se da on spada među najvrednija dela primenjene umetnosti iz vremena Kraljevine Jugoslavije. Reč je naime o unikatnom proizvodu jedne od najslavnijih radionica porcelana Evrope – Kraljevske manufakture u Sevru u Francuskoj. Nastao je 1782. kao poklon za španski dvor Karlosa III, po naruđbi grofa od Artoa (*comte d'Artois*). Vrednost ovog servisa je, između ostalog, u činjenici da su predlošci za predstave ptica na šoljama, tacnama, tanjirima, činijama, i ostalim posudama upravo bile ilustracije Bifonovih enciklopedija ptica, koje čitaoci „Detlića“ sada već poznaju kao Dobentonove.

Dobentonove ilustracije je, naime, po izričitoj nalogu samog Bifona, u tehnici rukom bojenih bakroreza uradio tada poznati ilustrator i kraljevski graver Martine (*François-Nicolas Martinet*, 1731–1800). Zanimljivo je da se na francuskom čipa kaže *martinet* (doduše ta reč ima i značenje kamdžija). Martine nije imao lak posao. Većinu ptica nije ni video uživo, kao, uostalom, ni njegovi poslodavci Bifon i Dobenton. Na raspolaganju su mu bili samo koznakakvi preparati iz predtaksidermijskog vremena, uglavnom samo osušene kože ptica ili čak lakirani mumificirani leševi kojima je izvađena utroba. Nije imao ni iver-

Ijivih opisa. Bifon je ptice opisivao šturo i nije uočavao odlike koje su ornitolozima danas važne za razlikovanje vrsta, a većinom ih nije lično video u prirodi, nego je dobijao samo na brzinu sastavljene beleške često mladih i neiskusnih avanturističkih i univerzalnih istraživača egzotičnih zemalja i neobučeni korespondenata iz dalekih francuskih kolonija. Ne, nije bilo fotografija – do prvih snimaka ptica uopšte pročiće više od jednog stoleća! Pa ipak je čudesni Martine uspevaio da dočara izgled čak i egzotičnih ptica, toliko da je po većini njih ipak moguće identifikovati vrstu sa većom ili manjom sigurnošću. Nikad nikom pre njega nije pošlo za rukom da živopisno i verno prikaže ukupnu raznolikost ptica celog Sveta.

Te Martineove bakroreze kao predloške verno su ručno preneli na porcelanske tanjire, tanjiriće, zdele, činije, bokale i šolje sevarski majstori oslikavanja porcelana 18. veka. Na poleđini (s donje strane dna) napisani su francuski nazivi ptica, onako kako ih je Bifon imenovao. Na manjim komadima (šoljama) ima po dve vrste ptica, a na većim po četiri i pet. Do danas je sačuvano 137 (od prvobitnih 179) pojedinačnih komada servisa, na kojima je naslikano 507 različitih ptica (prosečno skoro 4 ptice po predmetu). Manufaktura u Sevru napravila je između 1782. i 1796. ukupno 15 različitih luksuznih stonih servisa, poznatih pod imenom „servisi Bifon“, jer su ukrašene Bifonovim pticama. A moj zadatak je bio da na jednom od njih, onom beogradskom, odgonetnem svaku od vrsta ptica! Cela stvar je još dodatno iskomplikovana velikim brojem grešaka koje su pravili svi, počev od samog Bifona koji nije bio specijalista za ptice, nego univerzalni mislilac (bez ironije), a u to vreme se vrstom i nije smatralo isto što i danas. On je ponekad mislio za mužjaka i ženku iste vrste da su različite vrste (jer su drukčijeg perja), i obrnuto, za dve slične vrste ptica verovao je da ima mužjaka i ženku jedne vrste. Uz sve to, Bifonov francuski je vrlo nemaran i nedosledan (ne žalim se na njegovu arhaičnost). Sitne ortografske greške su zanemarljive, osim ako se, kao ja, s njima ne suočavate prilikom pretraživanja interneta pomoću ključnih reči. Onda ispada da su to krupne greške.

Martine se proslavio ikonografijom Bifonovih ptica, ali, u stvari, po današnjim standardima, i nije bio bogznakakav crtač. Sve ptice je svodio na nekoliko osnovnih tipova i poza koje se ponavljaju u desetinama slučajeva, čime se potpuno gube karakteristične proporcije pojedinih vrsta, toliko važne za identifikaciju. Neću da grešim dušu, ali imam utisak da je Martine, sigurno pod pritiskom rokova ogromne narudžbine (1008 listova sa 1239 raznih ptica), prilično fušario. Otiske Martineovih gravira su onda majstori ručno bojili, nekad bolje, nekad gore, i ne svaki

put na isti način, tako da boje nisu iste na svim kopijama gravira jedne vrste ptica. Sve je to naravno usložnjavalo i usporavalo moj posao, ali nije još kraj. I majstori u fabrici porcelana su grešili prilikom prenošenja Martineove ikonografije na budući dvorski servis. Najviše su mi problema zadavale greške u ispisivanju imena. Naime, Bifon je većini vanevropskih ptica nadevao imena evropskih ptica (kos, grmuša, muharica, puzić, detlić, svraka itd.) uz dodatak naziva zemlje, najčešće kolonije (iz Senegala, Gvineje, Kanade, Karoline, Brazila, Kine, Surinama, sa Madagaskara, Filipina, Malabara, Martinika, Molučkih ostrva, Rta dobre nade itd.). A u Sevru bi pobrkali zemlje porekla, pa bi se tu gubio trag identifikacije ptice. Još češće, Bifonovi nazivi su me odvlačili na pogrešan trag. Na primer, sve ptičice s tankim povijenim kljunom nazivao je puzićima (*grimpereau*) pa je u tu grupu ušla svaka krivokljuna pevačica iz sasvim različitih porodica koje nemaju nikakvog bližeg srodstva s puzićima, uključujući i sve sunčice porodice *Nectariniidae*. Na porcelanu iz Sevra pticama su dodavane barokno stilizovane pozadine, po pravilu pogrešno, pa su ptice koje žive na tlu penjane na grane drveća, i obrnuto. Nije to moglo da me baš mnogo zbuni, ali nije ni pomagalo za identifikaciju. Tako da taj posao u ovom trenutku još traje.

A kako je taj servis uopšte došao na Dvor? Pa kupio ga je knez-namesnik Pavle 24. juna 1935. „Upravo sam kupio divan zeleni i zlatni Sevr servis, koji sam godinama priželjkivao i koji mi je prodala galerija Charpentier ...“, kaže on u jednom sačuvanom dokumentu, prema svedočenju gđe Biljane Crvenković. Na fotografijama enterijera dvorske trpezarije iz 1936. vidi se da je servis čuvan na istom reprezentativnom mestu kao i danas. Upotrebljavan je prilikom važnih svečanih protokolarnih večera. Poslednji put verovatno 1940. kad je knez Pavle ugostio grofa Pala Telekija, premijera Mađarske, a koji je nedugo posle toga izvršio samoubistvo čim je obavesthen da su nemačke trupe ušle u njegovu zemlju radi napada na Jugoslaviju. Tako je ovaj porcelanski servis, nastao uoči pada jednog velikog kraljevstva, ispunio želju za posedovanjem i pokazivanjem moći namesnika jednog malog kraljevstva uoči njegovog pada. A sve to vreme, na glatkim površinama basnoslovnog porcelana – blistale su ilustracije ptica celog Sveta – Bifonove ptice.

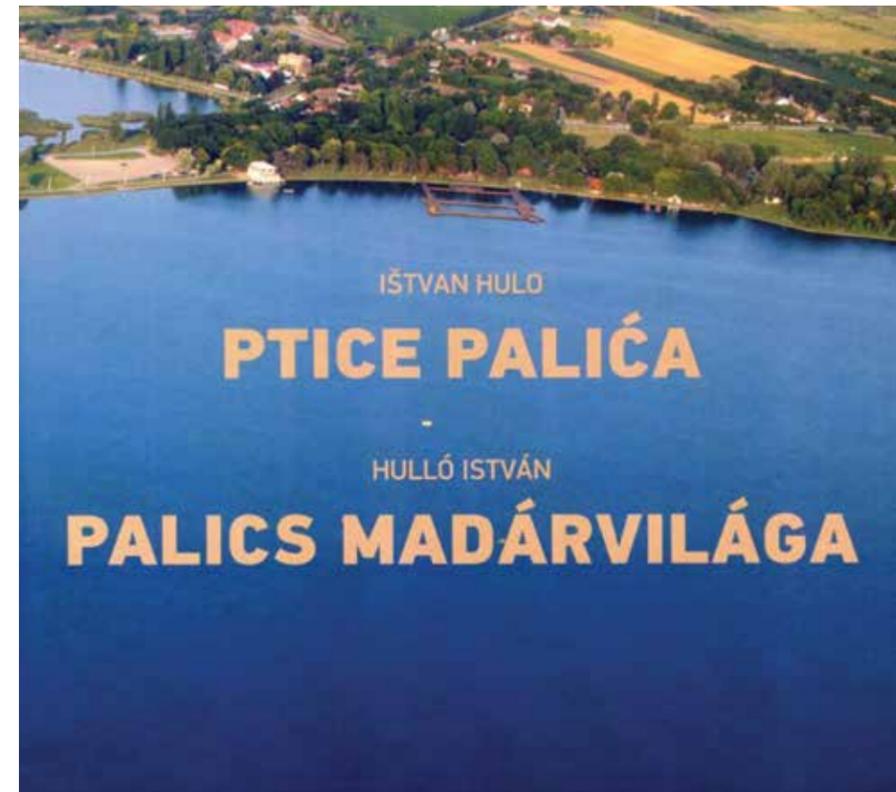
1. S. D. Matvejev i V. F. Vasić: *Catalogus faunae RPSF Jugoslaviae – Aves*. Ljubljana 1973.
2. Boddaert, P. 1783. *Table des planches enluminées d'histoire naturelle*, de M. D'Aubenton. Avec les denominations de M.M. de Buffon, Brisson, Edwards, Linnæus et Latham. précédé d'une notice des principaux ouvrages zoologiques enluminés. Pp. I-XV, [1], 1-58, 1-9. Utrecht.
3. *Histoire Naturelle, générale et particulière, avec la description du Cabinet du Roi* (1749–1804).
4. B. Crvenković: *Zbornik MPU 9(NS): 45–56*. Beograd 2013.

PTICE PALIĆA – PALICS MADÁRVILÁGA

Ištvan Hulo

Grafoprodukt, Subotica 2016.

Marko Tucakov

Popularne knjige o pticama koje žive na našim geografskim koordinatama više, na sreću, nisu retkost. Koji god je motiv da se izdaju bio posredi, izdavačima treba čestitati na hrabrosti da ih publikuju, a autorima na istrajnosti da ih napišu, pa to ističem u prvi plan i u osvrtnu na dvojezičnu knjigu „Ptice Palića“. Iako je neobično da je jedna štamparija izdavač ove knjige, činjenica da je Društvo ekologa „Rihard Čornai“, perjanica proučavanja i zaštite ptica u Srbiji, odgovorni izdavač, pozitivno iznenađuje, jer mi se čini da je ornitološka javnost već zaboravila na postojanje ove organizacije. Nadamo se njihovim intenzivnijim aktivnostima na severu Bačke.

Toponim iz naslova obuhvata ne samo čuveno jezero nego i kopnena staništa oko njega. Na njihovu genezu i sadašnjost, autor se osvrće zanosom prirodoslovca, opisujući kako i zašto su jezero i okolina takvi kakvi su danas. Ono što autorova dosadašnja pisanja i objave (na srpskom jeziku) razlikuje od ove knjige, jeste mnoštvo uspešnih i autentičnih fotografija. Rekao bih: nepatvorenih. Uočava se želja da se motivi prenesu čitaocima neizmenjeni modernim tehnikama obrade svetlopiša, što postaje velika izdavačka retkost, čak i u Srbiji.

Iako ornitološki materijal koji je predstavljen nije obrađen na naučni način (nema spiska ptica, nema kona-

čnih cifara, pa će se mnogi čitaoci „Detlića“ možda razočarati), ova knjiga, osim promocije drugog po značaju (i po materijalnim prihodima) turističkog punkta u Srbiji, ima ornitološki značaj. Komentari o karakteristikama pojedinih zanimljivih vrsta su čisto ornitološki, a tu su i pikanterije. Autoru ovog osvrta, na primer, nije bilo poznato da se morsk žalar (*Charadrius alexandrinus*) uspešno gnezdio do pre 20 godina na ovom području, što pisac knjige navodi. Imajući to u vidu, knjiga takođe dobija dodatni, širi značaj, i njena publika može biti šira od turista i ostalih posetilaca Palića i okoline, kojima je prvenstveno namenjena.

Nedosledan, u nekim slučajevima lektorski nesavesno kontrolisan srpski tekst, manjak je ove publikacije. Uočava se i da je u prirodopisnom delu „navođeno“ puno materijala iz članaka iz časopisa „Ciconia“ i nekih drugih čisto ornitoloških izvora, no nema spiska literature, pa ostaje utisak da su ornitološke opaske potekle iz drugih, autorovih, istraživanja. Činjenica je da bi naučni model citiranja donekle opteretio popularni tekst, te je stoga u popularnim publikacijama potrebno pronaći kreativniji način izražavanja kada je preuzimanje rezultata naučnih istraživanja u pitanju. Bez obzira na to, još jedna kockica u mozaiku naše ptičarske publicistike je tu, i na tome čestitam autoru i njegovim saradnicima, a knjigu toplo preporučujem.

BILTEN CENTRA ZA MARKIRANJE ŽIVOTINJA BR. 1

Urednik:
Daliborka
Stanković

Centar za
markiranje
životinja,
Beograd 2016.

Marko Tucakov

Centar za markiranje životinja, koji upravlja i organizuje nacionalnu šemu markiranja ptica u našoj državi, svojim saradnicima, ali i svim ostalim čitaocima koji su zainteresovani za informacije o prstenovanju ptica, predstavio je u aprilu ove godine prvi broj svog Biltena. U njemu su objavljeni rezultati prstenovanja ptica u godinama 2012, 2013. i 2014, i to na način koji je i za prstenovače i za ostale čitaoce najrazumljiviji. Predstavljena je, naime, brojčano i starosno, struktura prstenovanih ptica po godinama, po starosti (dve grupe: mladunci i ostale starosne strukture), najčešće prstenovane vrste, poglavlje o markiranju prstenovima u boji, kao i osnovne informacije o brojnosti i strukturi nalaza. Tu si i domaći nalazi u inostranstvu, kao i strani nalazi u Srbiji, delovi koji zauzimaju najveći deo „Biltena“, tabelarno obrađeni, i najzanimljiviji za čitaoce. Pažljiviji čitaoci će u tabelama, kao i uvek, lako naći i izvanredne ornitofaunističke podatke.

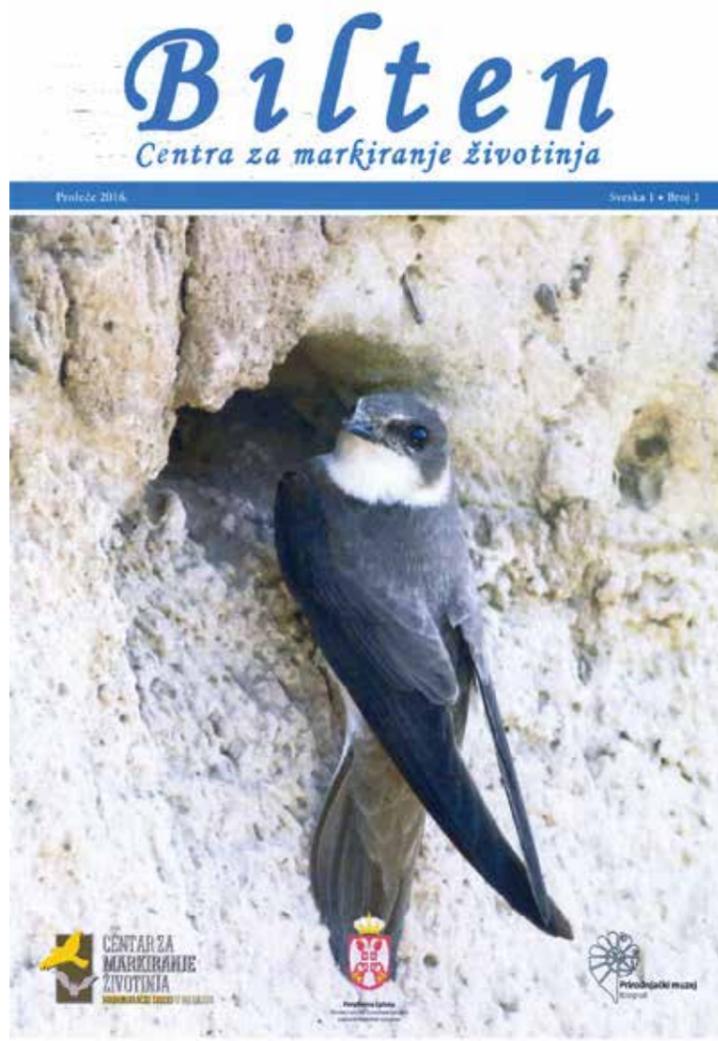
Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije zahvalno je Centru za markiranje životinja na poverenju, zahvaljujući kome je u našem časopisu „Ciconia“ redovno objavljivani izveštaj Centra za markiranje životinja u periodu od 2000. do 2013. godine. Zadovoljni smo što se objavljivanje ovog dragocenog naučnog materijala za proučavanje seobe ptica nastavlja u istoj formi tabelarnih izveštaja, najlakšoj za praćenje i pretraživanje. Centar ovim potezom učvršćuje svoju značajnu poziciju među istraživačima ptica, te u našoj nauci uopšte, kao

specifična institucija koja, koordinišući volonterski terenski rad više desetina prstenovača, doprinosi globalnom pokretu istraživanja životinjskih migracija. Urednici „Biltena“ će svakako imati u tome podršku uredništava obe publikacije koje izdaje DZPPS. Ovim činom se, u stvari, začela nova ptičarska periodika u Srbiji, što je divljenja vredna činjenica. Pretpostavljamo, naime, da će se većina objavljenih informacija u „Biltenu“ odnositi na prstenovanje ptica, iako se Centar bavi i prstenovanjem slepih miševa.

U prvom broju izostala je, u uvodniku najavljena, treća celina, a to su naučno-popularni članci koji se odnose na prstenovanje ptica, koje će, po najavi, pisati ili prevoditi saradnici i prijatelji Centra. U dosadašnjim aktivnostima Centra, naime, moglo se

više voditi računa o intenzivnijem popularizovanju prstenovanja, kao i upoznavanju potencijalno zainteresovane javnosti sa značajem prijavljivanja nalaza, kako bi ih i fizički bilo više i kako bi oni bili što tačniji. Rekrutovanje novih prstenovača takođe bi moglo da bude intenzivirano, ali isto tako i upoznavanje onih koji već vredno prstenuju, sa praktično-tehničkim, naučnim i edukativnim i pravnim aspektima, te novim dostignućima i postupcima koji se tiču prstenovanja i obrade informacija koje su u vezi sa proučavanjem ptičjih seoba. Eto značajnih zadataka za kreatore „Biltena“, čije naredne brojeve željno iščekujemo.

„Bilten“, za sada, izlazi samo kao elektronsko izdanje, besplatan je i može da se naruči u Centru (e-mail: animig@nhmbeo.rs).

Draženko Rajković

NATURALIST android aplikacija revolucionarna alatka za unos i čuvanje vaših ptičarskih posmatranja

PTIČARSKI POKEMON GO

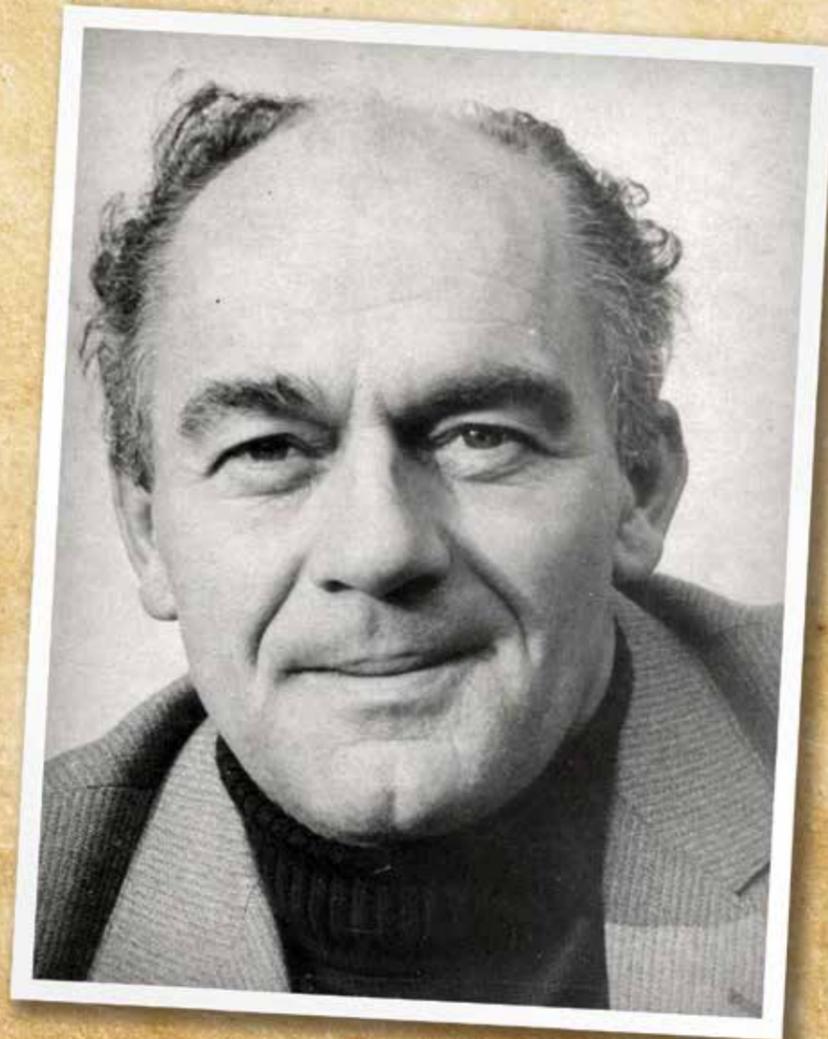
Otprilike polovinom leta celokupna javnost u Srbiji brujala je o masovnoj pojavi omladine, koja naizgled besciljno jurca okolo, izazivajući metež u saobraćaju, školama i drugim javnim mestima. Grupe ovih fanatika opremljene raznim geđžetima, opažene su svuda. Tako je, recimo, u Novom Sadu, ispred Muzeja Vojvodine stvoren čitav red čekalaca do jednog dela visoke kovane ograde, gde su nestrpljivo sakupljali najpopularnija svetska džepna čudovišta. Pretpostavljate, reč je o uživaocima moderne igre *Pokemon Go*. Ljubitelji ove prvobitno japanske video igrice, a docnije crtane serije i njenih likova (pokemona), kroz interaktivnu mapu područja, uz pomoć ekrana i GPS-a na mobilnom uređaju tragaju za svojim ljubimcima i zatim ih virtuelno „sakupljaju“. Dakle, cilj igre je vrlo jednostavan: aktivno se kretati po gradovima, poljima, šumama i drugde gde vas instinkt i mapa vode, u potrazi za omiljenim stvorenjima. Hm... Liči li vam sve ovo na nekog koga poznajete? Na neku drugu felu zaljubljenika u traganje, posmatranje i sakupljanje? Ne ulazeći u lične motive svakog ponaosob rekao bih, gledajući sa strane, da je većina prirodnjaka i naposljetku zaljubljenika u ptice takva. Tumaramo naokolo posmatrajući samo nama znane ptice, prikupljajući fotografije, praveći nekakve liste. Iskreno, medijska pompa kao i povremeno lično susretanje sa igračima *Pokemon Go* pomalo su me podsetili na moje sveže ptičarske početke. Ne, nisam igrao pokemone. Nešto drugo je u pitanju. I nije igra (ali je zabavno). No, 'ajda da se vratimo na početak.

Novembra 2015. boravio sam na ornitološkoj radionici u Češkoj. Trodnevni skup bio je posvećen izradi 2. Atlasa ptica gnezdarica Evrope, gde i Srbija daje značajan doprinos. Izlaganja o internet portalima, aplikacijama za telefone i tablete probudila su moju radoznalost već tokom prvog dana. Iskreno govoreći, imao sam malo predznanje o ovakvim modernim načinima ptičarenja. Stoga sam i lično hteo da probam nešto od čitave palete virtuelnih proizvoda. Ipak, u tim momentima, prepreku je činio roming. Ne očajavam, nego strpljivo čekam dan povratka, koji je ubrzo i došao. Nakon ulaska u Srbiju, čim sam uhvatio signal uz otvorenu beležnicu sa uputstvima, na mobilnom telefonu pokrenuo sam instalaciju aplikacija sa čijim radom sam se teoretski upoznao na radionici. Cilj mi je bio da svaku od njih i praktično isprobam i steknem uvid koja je najpogodnija za korišćenje u Srbiji. Posle nekoliko dana bazanja ulicama i parkovima Novog

Sada, takoreći igranja pokemona na ptičarski način, dobio sam pobjednika. Naime, ispostavilo se da je aplikacija *NaturaList* najprijemčivija našim uslovima i nivou potreba. Bio sam oduševljen kako funkcioniše. Aplikaciju sam ubrzo predstavio na sastanku Upravnog odbora našeg udruženja, kao i nekolicini drugih članova. Kolektivna reakcija bila je ozarenost, a zatim interesovanje i blaga euforija. Konačno se pojavilo nešto potpuno besplatno što će dodatno olakšati ptičarenje, kako amatersko, tako i profesionalno. U međuvremenu saznadoh da je *NaturaList* aplikaciju preporučio i Evropski savet za populaciju ptica (EBCC), koji rukovodi projektom 2. Atlasa gnezdarica Evrope. Stoga, nije bilo dileme šta će mi u budućnosti povremeno menjati papirnu beležnicu. Valjalo je dodatno proširiti vest posebno među aktivnim terencima. Inače, *NaturaList* predstavlja aplikaciju koja ima za cilj prikupljanje podataka o biološkoj raznolikosti (ne samo o pticama). Dakle, slično kao i naš BioRaS, samo što to nije portal nego aplikacija povezana sa veb sajtom i bazom podataka u koju se pohranjuju podaci. Ideja koja leži iza aplikacije *NaturaList* je popularizacija ornitologije, beleženje vaših posmatranja, kao i stavljanje istih u funkciju boljeg poznavanja i zaštite biodiverziteta. Kada je u pitanju sama aplikacija, odmah bih da naznačim da je kompletan korisnički interfejs napravljen na engleskom jeziku. Međutim, dok čitate ovaj broj „Detlića“ tvorci aplikacije zajedno sa našim zaposlenicima uveliko rade ili su već završili prevod interfejsa na srpski jezik. Osim opcije interfejsa i nazivi, odnosno liste vrsta će takođe biti na srpskom jeziku. Pored pobrojanog, glavne vrline aplikacije su velika brzina unosa, jednostavno korišćenje i potpuna sigurnost pohranjenih podataka. Aplikacija poseduje i veliki broj korisnih funkcija, kao i vrlo jednostavan pristup vašim podacima putem računara i veb adrese data.bi-olovision.net na koju se ulazi putem vašeg ličnog korisničkog naloga (imejla i lozinke). Sve što je potrebno jeste da instalirate aplikaciju i otvorite svoj nalog na sajtu Biolovision. Da bi vam olakšali korišćenje, autori aplikacije su omogućili korišćenje 5 kartografskih podloga (od Google Maps, preko Google Earth), imena ptica na 22 jezika (uključujući i naučni latinski), mogućnost postavljanja fotografije posmatranja, pravljenje lista i mnoge druge zanimljive opcije. Što se tiče Srbije, za manje od godinu dana uneli smo preko 12.000 podataka, s tim da broj unosa vaših posmatranja svakodnevno raste. Za sada oko 40 različitih osoba širom Srbije manje-više redovno unosi podatke, koji će biti preko neophodni u budućnosti pre svega za izradu Atlasa ptica gnezdarica Evrope i Srbije i, naravno, očuvanje naših pernatih prijatelja. Dakle, budućnost bar pojedinih vrsta i sudbina ugroženih staništa leži na nama: pasioniranim posmatračima ptica. Stoga ne oklevajte i instalirajte ovu aplikaciju. Onima koji su to već uradili i bar povremeno unose podatke, srdačno zahvaljujemo. Detaljnije uputstvo za instalaciju i korišćenje *NaturaList* aplikacije možete pronaći na sajtu našeg udruženja www.pticesrbije.rs. Sva pitanja možete uputiti na adresu autora teksta drazenko.rajkovic@gmail.com ili na rajkovs@gmail.com.

Aplikaciju možete pronaći na Google Play prodavnici, ili direktno putem linka - <https://play.google.com/store/apps/details?id=ch.biolovision.naturalist>

SLAVKO OBRATIL (1933–2014)

PRVI PRAVI ORNITOLOG ROĐEN U BE I HA

Voislav Vasić

Pravo ime mu je Svjetislav, ali su ga prijatelji i kolege zvali Slavko. Zapravo, jednom mi je rekao da je njegovo češko ime Svatoslav. Bio je pravi muzejski ornitolog, što znači sve suprotno od onog kako široka javnost zamišlja muzejskog moljca. Pre svega, uopšte nije bio moljac. Bio je pravi terenac i podjednako posvećen živim pticama na čistom vazduhu i pod otvorenim nebom, koliko i zbirka u uvek mračnim depoima čuvenog Zemaljskog muzeja u Sarajevu, u atmosferi zasićenoj naftalinom. Slavko Obratila znam od svoje prve posete sarajevskom muzeju 1969. Kakav je bio pri tom prvom susretu, takav je ostao do kraja: ljubazan i nasmejan, ali nenametljiv, svetlucahavih plavih očiju i direktnog, a pomalo ispitivačkog pogleda. Govorio je oklevajući i pritom kao da je očima proveravao da li ga sagovornik sasvim razume i odobrava to što je kazao. Mislim da sam u razgovoru s njim, mimo svog običaja, stalno potvrdno klimao glavom. Svi se slažu da je bio sasvim skroman čovek, prilično uzdržan i donekle stidljiv dok se ne

otvori i otkrivi, za šta mu je bilo potrebno izvesno vreme. Naprotiv, s prijateljima je bio srdačan, veseljak i šaljivdžija. Naročito na svoj račun. Kako sam vojsku služio u Sarajevu, u kasarni preko puta Muzeja, redovno sam tokom osam meseci svraćao da ga ometam u poslu. Kad me je jedne nedelje pozvao kući na ručak, poneo sam, kao što je red, buket cveća za njegovu suprugu i čokoladu za sinčića. Od tada me je, prilikom svakog susreta, dočekivao sa „Jooj, što si ti meni belaja učinio“, žaleći se kako mu od moje posete žena stalno prebacuje što joj nikad ne kupuje cveće. U stvari, iza te skromne fasade nalazio se jedan čvrst, principijelan karakter. Kad bi rekao „ne mogu ti ja to“, bio je kraj razgovora na tu temu – nije vredelo insistirati. A izvan Muzeja i porodice, Slavko Obratil je bio strasni sportista – ljubitelj brzina, bilo na skijama, na biciklu ili za volanom. Bio je čak i instruktor vožnje. Tu zanimljivu, složenu i hrabru ličnost vredelo je poznavati.

Dr Svjetislav Obratil je decenijama bio jedini profesionalni ornitolog Bosne i Hercegovine. Bio je zaposlen kao kustos Zemaljskog muzeja, ali su ga angažovale i druge bosansko-hercegovačke institucije za svaki projekt u kome je postojala potreba za stručnim informacijama o pticama. Iako su pojedini ornitolozi iz drugih jugoslovenskih centara povremeno proučavali ptice u BiH, glavni teret ornitološkog rada u toj republici u celoj poslednjoj trećini 20. veka podneo je sam Obratil. Stizao je svuda, od Hutova blata, preko Blidinjeg jezera do Bardače, od Zelengore, preko Prenja i Vranice, Vrana, Cincara i Vitoroga do Vlašića, Kobjuha i Ozrena, ali i Igmana i Bjelašnice, od Livanjskog do Gatačkog polja, ne preskačući ni ostala kraška polja. I još na mnogim mestima je radio, ali nikad nije ni pokušao da se pozabavi pticama izvan granica BiH. Većinom je opisivao lokalne faune ptica, ali i saopštavao zanimljive zoogeografske podatke, naročito za vrste sa dinamičnim rasprostranjem (daurska lasta, španski vrabac i dr.), zahvaljujući čemu su u njegovo vreme areali ptica u BiH smatrani solidno poznatim.

Zanimljivo je da se Slavko Obratil nije od početka spremao za ornitologa. Završivši Mješovitu učiteljsku školu u Sarajevu, najpre je radio po školama u Zenici i Gračani (BiH), a tek posle toga se upisao na Filozofski, odnosno Prirodno-matematički fakultet u Sarajevu. Diplomski rad mu je bio iz botanike (1963). U Zemaljski muzej ušao je tek 1964. i bio postavljen za kustosa velike i slavne zbirke ptica (preko 10 hiljada primeraka) koju je osnovao Otmar Rajzer (o kome je „Detlić“ pisao u broju 7). To je za Obratila morala biti neodoljiva inspiracija. Magistrirao je na pticama u Zagrebu (1969), u tesnoj saradnji sa Dragutinom

Rucnerom („Detlić“ 11), a u Zagrebu je i doktorirao (1981). U Zemaljskom muzeju je ostao i posle penzionisanja 1998, radeći po ugovoru do 2000.

Shodno svom karakteru ostao je ekstremno posvećen istraživanju ptica i dosledno odan Muzeju, pokazujući u svakoj prilici sebi svojstveno požrtvovanje. Sećam se da mi se jednom prilikom požalio na probleme koje je imao kao partijski sekretar muzejske organizacije jedine tadašnje partijske opcije – Saveza komunista Jugoslavije. Znajući koliko je savestan i odgovoran, pitao sam ga šta mu je to trebalo, pored svih drugih poslova i obaveza koje je imao. Nisam aludirao na njegovo političko uverenje različito od moga i on je to dobro razumeo. Rekao je da je morao da prihvati zbog „nacionalnog ključa“. Naime, u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini je rotacija bila pravilo za takve položaje, pa su se smenjivali predstavnici triju konstitutivnih naroda Muslimana, Srba i Hrvata. „Ali ti si Čeh“, začudio sam se! „Da, ali za ovu priliku sam Hrvat, jer trenutno u Muzeju nema odgovarajućih Hrvata članova partije“. Prvo mi je došlo da se nasmejem, pa da ga žalim, a na kraju mi je ostalo samo divljenje za takvu lojalnost.

Tokom celog granatiranja Sarajeva 1992–1995, kada je i Zemaljski muzej bio pogođen, Slavko Obratil nije nijednom izostao, dolazio je svakodnevno u Muzej izlažući svoj život. Sklonio je zbirke u podrume, brinuo o njima i sačuvao ih. Skroman i nenametljiv, kako to s gorčinom svedoči Dražen Kotrošan u nekrologu u Glasniku Zemaljskog muzeja [1], nikad nije dobio nikakvo javno priznanje.

1. GZM (PN) NS 36, 2016.

PROFESIONALNA OFSET ŠTAMPA

ISO 12647-2 Color management system

www.stamparijaboje.rs

BULJINA kraljica noći

Tekst i fotografije: Brano Rudić

Hladno januarsko jutro, sunce se stidljivo probija kroz gustu maglu koja se teško i sporo podiže sa Morave na kojoj se jedva razaznaju gluvare. U toku je IWC, zimsko brojanje ptica, pomno beležimo sve što vidimo, pa i sivu čaplju (*Ardea cinerea*) koju smo iznenadili na obali. Prateći tok reke približavamo se omanjim stenama čiji vrhovi izranjaju iz magle. Jednim okom pratim šta se dešava na reci, a drugim gledam u stene i očekujem da se pojavi neka grabljivica. Umesto toga čujem poznato graktanje i vidim siluetu gavrana (*Corvus corax*) koji pravi nestvarne senke na steni na kojoj primećujem poveliku potkapinu sa više nego očiglednim tragovima ptičjeg prisustva. Uzimam dvogled i tražim gnezdo, ali ga ne nalazim ni posle dužeg posmatranja. Počinjem da sumnjam da su na stenama trgovci gavrana i razmišljam o tome šta bi pored njega moglo da se gnezdi na tom mestu. Sivi soko (*Falco peregrinus*) nije,

prolazio sam često s druge strane Morave, ali ga nisam video, isto važi i za vetrušku (*Falco tinnunculus*). Prijatelji s kojima sam na IWC-u već me nestrpljivo čekaju, nije im jasno zašto sam se toliko zadržao. Prilazim sa pričom da sam verovatno našao gnezdo buljine (*Bubo bubo*), ali me njihova reakcija nimalo ne ohrabruje, smatraju da je to na ovakvom mestu malo verovatno. Polako se udaljavamo od stena i nastavljamo da brojimo ptice: dva mala gnjurca (*Tachybaptus ruficollis*), jedan mužjak gluvare (*Anas platyrhynchos*), šest velikih vranaca (*Phalacrocorax carbo*) u preletu... U mislima sam i dalje na onim stenama, sada već osunčanim i sa parom gavranova na vrhu. Možda sam ipak preuranio u proceni, ali mi to ne smeta da već sada planiram ponovni dolazak.

Sutradan se pojavljujem na istom mestu, ali sa druge strane reke odakle je pogled na stene mnogo bolji. Detaljno pretražujem stene i otkrivam

još svežih tragova ptica, koji su naročito izraženi u potkapini. Iz jedne pukotine u steni raste neveliko drvo koje krije ono što sam tražio. Buljina! Prvi put vidim najveću sovu na svetu, nema sumnje da je ona mene prva spazila, ali i ne pomišlja da napusti stenu na kojoj se udobno smestila. Nisam tako zamišljao svoj prvi susret sa njom, mislio sam da će to biti u nekom vrletnom kanjonu, na teško pristupačnim liticama, a ne ovde, tik iznad Morave. Dok se dan bliži kraju, ptica se meškolji, proteže i priprema za noćni lov. Duge senke i mraz pod nogama teraju me da krenem ka kolima i dok hodam u daljini čujem hukanje koje odjekuje dolinom. Znači, mužjak je!

Kada sam sledeći put došao video sam i ženku: krupnija je, šire glave, manje uspravnih uški, svetlija i sa manje belog perja na grlu. Stena, koja se jednog zimskog jutra tako stidljivo pojavila iz magle, postala je pozornica na kojoj sam sledećih nekoliko meseci

pratio porodični život buljina. Između mene i pozornice samo Morava, barijera zbog koje su se buljine osećale bezbedno, ali i dovoljno blizu mene da ih mogu lepo posmatrati i fotografisati. Kako se bližio kraj zime i početak gnezdećeg perioda, ptice sam sve češće zaticao u potkapini, a ređe na vrhu stena. Lenjo zimsko sunčanje i nezainteresovane poglede zamenile su užurbane pripreme za polaganje jaja. Pre toga se mužjak danima udvarao ženki prodornim hukanjem u isto vreme oglašavajući svoje prisustvo. Sredinom aprila su iz potkapine provirile tri glavice: mladunci su radoznalo posmatrali svet oko sebe. Slično kao i ženka koja je bila stalno uz njih nisu previše obraćali pažnju na mene, ali, ako bi u blizini proletela krupnija ptica, onda bi se povlačili u bezbednost gnezda. Zato su skoro sve fotografije nastale u sumrak, u lošim svetlosnim uslovima pa sam koristio stalak i dugu ekspozici-

ju. Kako je padao mrak, pojavljivali su se rojevi komaraca koje sam držao na pristojnoj udaljenosti koristeći različita sredstva, bez kojih bi boravak pored Morave bio skoro nemoguć. Sredinom juna potkapina je bila prazna. Tek poleteli mladunci raštrkali su se po stenama, bežeći od sunca u hladovinu nevelikog rastinja. Veličinom su dostigli svoje roditelje, koje su povremeno dozivali i tokom dana. Noć je bila prepuna aktivnosti: trebalo je nahraniti tri sada već odrasla mladunca, pa su roditelji bili neprestano u lovu. A plen je bio raznolik, što sam utvrdio pregledom gvalica i ostataka plena ispod gnezda. Na jelovniku su bile čak i sove, utine (*Asio otus*) i šumske sove (*Strix aluco*), a najčešći plen od ptica su golubovi grivnaši (*Columba palumbus*). Pored njih našao sam i pera vuge (*Oriolus oriolus*) i patke gluvare, a na drugoj lokaciji buljina je lovila čak i ptice skoro njene veličine i mase: velike vrance,

mišare (*Buteo buteo*) i gavranove. Ni sisari nisu bili bezbedni: pacovi, ježeži i puhovi dopunjavali su ishranu mladunaca. Krajem leta mladunci su napustili roditelje i krenuli u neizvesnu budućnost: dobar deo mladih buljina ne preživi prvu zimu i iskušenja samostalnog života. Oni koji budu imali sreće, posle nekoliko godina naći će sebi partnera, s kojim će zauzeti teritoriju na kojoj će loviti i gajiti nove generacije buljina.

Kao i ostale sove, i buljina je vekovima bila proganjana od strane čoveka, a sada je ugrožena i zbog krivolova, sakupljanja jaja i mladunaca, uništavanja staništa i stradanja na putevima i dalekovodima. Ipak, ne sumnjam da će ovaj noćni lovac biti jači od svega i da će se još dugo na ovim našim prostorima čuti hukanje, koje ledi krv u žilama noćnim stvorenjima i simbolizuje netaknutu divljinu.

PTICE

MOJA NEPROLAZNA LJUBAV

Tekst i fotografije: Jovan Lakatoš

Beloglavi sup *Gyps fulvus*

Ljubav između čoveka i ptica traje od davnina. Razloga ima više. Nekada davno bila je to gastronomska ljubav. Kasnije, čovek se pticama divio zbog njihove lepote. Nadam se da je u današnje vreme konačno prevagnulo, makar kod većine. Ptice su zasigurno najpopularniji kičmenjaci koje čovek voli da posmatra u prirodi. Ni ja nisam izuzetak. Još davne 1956. godine, krajem decembra, na ulici našem poluživog češlju-

gara (*Carduelis carduelis*). Sav srećan odnesem ga kući. Ptica je imala prsten na nozi. On je nosio adresu ornitološke centrale u Budimpešti. Negovao sam ga narednih mesec dana. Na moju veliku radost ptica se brzo oporavila. Ta „mala“ ptica mi je prirasla srcu. Odlučio sam da obavestim centralu o mom nalazu. Iznenadio me je brz odgovor u kome je pisalo da je ptica prstenovana u Gedelu. Pismo je poslao čuveni ornitolog dr Andraš Keve, potonji

akademik. Uvaženi ornitolog je mene, dečaka, tada u tinejdžerskim godinama, zamolio da posetim poznatog apatinskog ornitologa. Učitelj Ignjac Val (Ignac Wahl) saradivao je sa centralom u Budimpešti u periodu od 1899. do 1944. godine. Godine 1977. sam njegov precizno pisan ornitološki dnevnik doneo u Jugoslaviju. To nimalo nije bio lak zadatak, jer mađarski carinici nisu imali razumevanja za saradnju. Ipak, na moje veliko zadovoljstvo sve je prošlo

Crni strvinar *Aegypius monachus*

Beloglavi sup *Gyps fulvus*Bradani *Gypaetus barbatus*Riđa lunja *Milvus milvus*Prugasti orao *Aquila fasciata*Eja močvarica *Circus aeruginosus*Riđa lunja *Milvus milvus*

bez problema. To su bili moji ornitološki počeci. Te, 1956. godine, Ignjac Val mi je uručio „ornitološku štafetu“, koju sa ponosom i danas nosim.

Skoro u isto vreme, tačnije 28. maja iste godine, snimio sam svoju prvu ornitološku temu. Bilo je to gnezdo u kome su bila jaja sa divnim bojama. U to vreme koristio sam Altix-N. Snimljeno gnezdo je pripadalo liski (*Fulica atra*). Od tog momenta traje neraskidiva ljubav između mene, ptica

i fotografije. Saradivao sam sa mnogim timovima fotografa širom sveta. Za 60 godina snimio sam 120.000 snimaka (crno-beli i kolor negativi, dijapozitivi i digitalni).

Posetio sam veliki broj zemalja u nameri da posmatram i fotografiram ptice. Uvek sam imao isti cilj, da moja zapažanja podelim sa ljubiteljima ptica. Zato sam se, 2014. u decembru mesecu zaputio u Španiju.

U ornitološkom smislu, to je

zemlja koja je zanimljiva za posmatranje ptica čak i u decembru. Zajedno sa timom ornitologa i fotografa uputio sam se pravo na Pirineje, dijagonalno od Barselone prema Bilbao. Naša odredišta bila su brojna hranilišta na nadmorskim visinama od 1.200 do 1.400 metara. To područje bilo je bez snega. Iz maskirne kućice sam posmatrao hranilišta na koja su sletali lešinari koji su se hranili utrobama i kožama. Bradani (*Gypaetus barbatus*) su se

hranili kostima, a u tom momentu su na jelovniku bile svinjske butne kosti, oko kojih su se otimali. Neophodno je da prođe sedam godina da bi bradani dostigao polnu zrelost. Tek onda, krajem decembra, u njihovom gnezdu se može videti samo jedno jaje.

U toku istog meseca se mogu posmatrati mnoge vrste ptica zbog velikog broja hranilišta i povoljnih vremenskih prilika. Idući prema Sredozemlju, temperature su sve više, a na

vrhovima Pirineja ima i snega. Španci imaju oko 300 mesta na kojima se hrane lešinari. Zbog navedenog, Španija je veoma zanimljiva destinacija za ornitologe i fotografe. Na teritoriji ove države obitava oko 30.000 beloglavih supova (*Gyps fulvus*). Od ukupne populacije bradana koja broji 190 jedinki, a koji žive na evropskom kontinentu, u Španiji živi oko 160. Bela kanja (*Neophron percnopterus*) može se videti preko leta, dok je zimi van Španije, na

seobi. Crni strvinar (*Aegypius monachus*) gnezdi se u letnjim mesecima na crnom boru.

Iako sam posetio puno zanimljivih staništa, bio sam ushićen i zatečenim prizorima koje sam video u zimskom periodu u Španiji. Zato i kada bih se ponovo rodio, opet bih bio ornitolog i fotograf prirode. Uostalom, fotografije „španskih“ ptica govore više od reči.

Tužna priča o mladom crnom orlu

Sandra Jovanović

Videti crnog orla (*Aquila clanga*) prava je privilegija, jer to je vrsta koja se kod nas može zapaziti u vreme seobe i zimovanja. Na svom putu do odmorišta u jugoistočnoj Evropi, Maloj Aziji, Bliskom Istoku ili delovima istočne Afrike, Srbiju je preletala mlada ptica sa ovih fotografija. Nažalost, neiskusni orao nije stigao do svog odredišta. Nesrećnu pticu udario je voz na pruži kod Bogojeva. Povređenog orla pronašao je Ivan Đorđević, koji je obavestio tim za spasavanje zaštićenih životinja Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Orao je prenet u prihvatilište za divlje životinje koje radi u okviru Zoo vrta na Paliću. Nažalost, povrede krila bile su veoma ozbiljne, te je jedino rešenje bilo amputacija. I pored velike brige i požrtvovanosti, ptica nije uspeła da se oporavi, te je naredne noći uginula.

Foto: Ivan Đorđević

Da pevaju ptice, a ne vabilice

Milan Ružić

Od 2014. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije širom države radi na pronalazanju i prijavljivanju slučajeva krivolova prepelica (*Coturnix coturnix*) uz korišćenje zakonom zabranjenih elektronskih vabilica. Za period 2007–2015. zabeležili smo 112 slučajeva ovakvog nezakonitog lova, ali novija saznanja navela su nas da nastavimo terenski rad.

U 2016. dobili smo pomoć od organizacije CABS (*Committee Against Bird Slaughter*) iz Nemačke. Volonter CABS-a je tokom 3 sedmice bio sa

nama na terenu i značajno nam pomogao da pronalazimo i prijavljujemo krivolov. Rezultati nisu izostali: za 60 lovnih dana krivolov prepelica registrovali smo na 65 lokacija, na severu od Subotice pa do juga kod Vranja. Naši volonteri uspeali su da pronađu ukupno 107 uređaja za vabljenje ptica i da podnesu više od 20 krivičnih prijavi.

Do sada poznat nam je ishod jedne prijave. Visoku kaznu (oko 7.000 evra) platio je bivši italijanski parlamentarac za krivolov prepelica uz korišćenje vabilica u okolini Kikinde.

Tim za borbu protiv krivolova nad pticama je ekspertna grupa koja radi u okviru DZPPS. Članovi tima sarađuju sa širokom mrežom domaćih i međunarodnih vladinih i organizacija civilnog društva, neformalnih grupa i pojedinaca u cilju sprečavanja i prijavljivanja svih nelegalnih radnji koje ugrožavaju ptice i njihova staništa.

Foto: Baštjan Debersšek

Deo tima za borbu protiv krivolova

Život o koncu

Tekst i fotografija: Milivoj Vučanović

Ponekad smo svedoci situacija koje bi samo teoretski bile moguće, ali se ipak i u praksi događaju. Jednu takvu situaciju doživeo sam 20. februara 2015.

Pomenutog datuma, spletom okolnosti, našao sam se u delu Beograda koji se zove Rakovica. Išao sam ulicom kada mi je pažnju skrenula neobična slika, a potom i zvuk. U jednom od dvorišta, na telefonskom kablju, tačnije pedesetak centimetara ispod kabla, visio je, naopačke, veliki šareni detlić (*Dendrocopos major*) umotan u najlon za pecanje. Ptica je očajnički pokušavala da se oslobodi, ali bezuspešno. Prva misao koja mi je prošla kroz glavu bila je: kako je dospao tamo? Visio je u stilu slepog miša na visini od oko 10 metara, a nije bilo nikakve šanse da je neko mogao tamo da ga okači. Ušao sam u dvorište sa prijateljem koji je bio sa mnom, i pokušao da stupim u kontakt sa domaćinom. Nedugo potom shvatio sam da je to zajedničko dvorište nekoliko porodica. Neki od stanara nisu ni primetili nesretnog detlića, dok su drugi detaljno opisali kreštanje i zapomaganje ptice koje su slušali poslednjih sat vremena, i pokazali zavidnu empatiju za zatoče-

nika. Taj trenutak prepoznao sam kao dobar početak spasavanja detlića. Na prvi pogled nije bilo nikakve šanse da priđemo ptici jer je visila u vazduhu, a nije bilo nikakvog objekta, niti drveta na koji bismo mogli nasloniti merdevine ili se popeti. Desetak metara od telefonskog kabla nalazi se jedan od

stambenih objekata. Njegov krov je u ravni sa kablom, odnosno detlićem. Potrebno je naći dovoljno dugačku šipku, motku ili nešto slično i sa krova dohvatiti nesretnu pticu. Mada, kako ga otkačiti kada znamo da je najlon za pecanje prilično čvrst i krut? Posle kraćeg razmišljanja doneo sam odluku. Spojili smo tri drške od četki za krečenje, a na jednom kraju pričvrstili upaljenu cigaru. Nakon što sam se popeo na krov, dodali su mi improvizovanu spravu za spasavanje detlića. Četiri dobrovoljca su ispod detlića raširila cebe. Polako sam sa spravom prišao ptici, cigarom istopio najlon za pecanje i detlić je, sledećeg trenutka, bio u cebetu. Oslobodili smo pticu od preostalog najlona i pustili je. Detlić je odleteo bez problema, verovatno ne shvatajući do kraja šta mu se zapravo desilo.

Kako je dospao tamo? Verovatno je u potrazi za hranom negde zakačio najlon za pecanje, na čijem je kraju bio vezan ekser. Dok je preletao neposredno iznad kabla, ekser, koji je visio, zakačio se za kabl i od siline leta ptica se umotala. Bilo kako bilo, detlić je ponovo bio slobodan, a njegovo zarobljavanje bilo je jednako nesvakidašnje kao i njegovo oslobađanje.

Kraljić na slobodi

Milan Ružić

Marinela Vujadinović je 23. decembra 2016. u Zemunu pronašla i oporavila kraljića (*Regulus regulus*). Iznemogla i promrzla ptičica nađena je na pragu njene kancelarije. Marinela ju je ugrijala u svojoj kapi i posle kraćeg vremena ptica je bila sposobna da se vrati u prirodu. Ovu fotografiju sa upitom o vrsti ptice podelila je na društvenoj mreži Facebook, a putem naših redovnih pratilaca vest je stigla i do nas.

Sa samo 9 cm dužine i oko 6 grama mase kraljić je jedna od najmanjih ptica u Evropi. U zimskom periodu posećuju nas brojne jedinice sa severa i istoka Evrope koje se obično zadržavaju i hrane na četinarima i grmlju u parkovima i baštama.

Mnogim divljim pticama tokom zime potrebna je pomoć. Sve veći broj ljudi obraća nam se kada pronađu pticu u nevolji. Poražavajuća je činjenica da izuzetno mali postotak pronađenih divljih ptica bude zbrinut na adekvatan način, budući da postoji izražen nedostatak kvalitetnog osoblja i prihvatilišta za zbrinjavanje. Možemo reći da je kraljić iz ove priče imao sreće.

Foto: Marinela Vujadinović

MIŠARI

Tekst: Miodrag Zlatarov
Fotografije: Katarina Paunović

Nije prošlo ni desetak dana od moje iskazane strepnje da bi broj mišara (*Buteo buteo*) na ovom području mogao biti desetkovan nebrigom ljudi, kad su prvo jedan, a zatim i drugi lepotan, očigledno mladunac prvog, rešili da me svojom pojavom i prisustvom na parčetu beskraj iznad naše kuće, uteše i prodornim glasovima razveju svaku moju sumnju da njihov rod nestaje sa ovog prostora.

A bilo je tako. Gotovo ceo avgust vrlo redak glas od njih, a kamoli pojava koja bi meni bila saglediva. I onda niotkuda, negde baš posle sunčevog zenita, dok sam ispijao kaficu i rakijicu u našem vrtu, naravno sa dvogledom u krilu umesto, recimo, kučeta ili mačeta, ne bih lenj i nezainteresovan, već suprotno, te nakon poziva iz visina usmerih optiku u željenom pravcu i ugledah uvek rado viđen prizor. Misleći, iz već objašnjenog razloga, kako će proći podosta vremena dok ih opet ugledam, zadržah se na njima utvrđujući kog su pola i dobi.

Eheeej, a onda se desila milina. Velika milina. Mila milina. Negde u pravcu osam sati od uočenih, kako kažu avijatičari, spazih još dva grabljivca, tek u najavi. Kružili su znatno više od prethodnih, ali ih vazdušne struje ipak primakoše na dovoljnu razdaljinu kako bih uočio još dva mišara. Osetih da me neki nokti lakirani adrenalinom grebuckaju po leđima i svakom novom brazdom ga sve više ostavljaju pod kožom. U duši sklad, na licu osmeh. A kad primetih trećeg koji je baš ispod njih pravio lupinge, kovite ili šta već, ispustih zvuk oduševljenja. Drmnuh i sto slučajno, te prosuh nešto od onih ispijajućih zadovoljstava. Neka, rekoh, valja se.

Par iznad kao da je pomno pratio svoga junošu, te kritički sagledavao i procenjivao stepen napretka kroz svaki pokušaj da im se nametne i stekne roditeljsku naklonost, te željeno uvažavanje. A ovaj pak, kao da nije pokazivao sve što je do sada naučio, nekako se ponavljao, a ja sticao utisak da mu se još uvek ne odvaja od topline porodice. Jeste da su se tamo gore pomalo i hladili, ali ono pravo i prirodno hlađenje za njega će nastupiti tek kada darovanu, vrelu ljubav roditeljsku, prenese prvo na svoga životnog partnera, a potom, uz dozu i sreće ipak, i na svoje potomstvo.

E, gde ja odlutah...šta ti je priroda? Čudo. Ali dok ja tako sa neba pogledom na šumu i u misli u budućem i mogućem, zaboravih na već postojeće radosti na ovom delu vazdušnog plavetnila i purpura, što se nebom zove. I naravno, našim. Elem, uzeh po ko zna koji put ne baš tako moćnu optiku da bih bio siguran u sve što jesam i što još nisam napisao, a video, ali dovoljno snažnu da mi približi crne pruge na repovima i krilima ili pokaže da ih nema. I da, taman

toliko snažnu da oko broja, naročito, nije moglo biti dileme. Broja ptica. Kada se uverih još jednom da ih je tačno pet, dobiše radosti moje goste, do sada u daljini dremajuće prijatelje. Ukazaše se još dva primerka istoga roda ptica. Pa ne mogu da verujem, kako se kaže, svojim očima, nego prelećem malo udesno, levo, pa gore, dole, brojim, onda opet na novopridošle kako mi se ne bi isti akteri pojavili dva puta na sceni, i baš tako. Sedam ih je sada, ne pet, eheeej, pa nisam ih video u većem broju, ne samo ovde. Sve mi je to izgledalo kao neka šala ili neko priviđenje koje nastaje usled zebnje i iskrene bojazni za nešto loše. Ali ne, ne, ponavljam sada i glasno, to je to, sedam veličanstvenih ispisivalo je odu života na nebu. A ja svedok. Sreća. Tada mi na um pade i izuzetna misao Jovana Dučića, a kakva bi inače trebala da bude, da nijedan čovek ne ume da odmeri sreću koju ima, nego samo sreću koju nema. Fantastično. Pogledom opet ka gore zahvalih na pruženoj mi privilegiji i svesnosti onoga što me okružuje.

A kako sam poslušao i savet nemačkog poete Fridriha Hebela i držao tu novostečenu sreću kao pticu, što nežnije i lakše, ne bi li se osećala slobodnom te rado ostala u ruci, potvrdu o tačnosti te poetske misli nisam morao dugo čekati. Možda mi i ne poverujete, mada ne vidim niti jedan valjani razlog za takvu nepromišljenost, ali sada već toliko opservirana sreća, ne samo da je ostala kod mene već se i uvećala. Kako? Pa tako što me prosto ošinu glas nalik mjaukanju, nekako piskav, mačeći, nikako mačkasti iliti mačorski, a ja bih rekao, ipak mišarski. Dolazio je, ne od strane voćnjaka i okolnih bagremara kuda se kreće sojka, taj neumorni zabavljač i imitator, pravi stend-ap komičar u ptičjem svetu, koji najviše i oponaša mišare, a malo manje vuge i kosačice za travu, već nešto iznad, zvonko i prodorno se šireći iznad okolnih vikendica. Odmah mi se ukaza i broj osam u mislima i pre nego što sada i videh snažnog mužjaka mišara kako pokretima glavom levo i desno traži neki sočan obrok iz mišjih rupa na pokošenim livadama i nešto dalje, poljima sa pokupljenom letinom. A zašto je to bio osmi, pa zato što je bilo nemoguće, iz već opisane pozicije preostale bratije, da se neko od njih spusti na ovu stranu u

tako kratkom vremenskom intervalu i počne da jedri tako nisko u dubokom miru i predatorskom spokoju.

Auh, a ja sirote seljake već nacrnio, jer sam smatrao da su nesavesnom upotrebom otrova za glodare naneli ogromnu štetu pticama i na ovom prostoru. Kad ono, oni svesni opasnosti po faunu Šumadije, pa stručno i samo dobro biranim sredstvima protiv štetočina, načiniše ne samo dobro njima samima već i ovim divnim stvorenjima. Eto otkuda toliki broj mišara, sada i ovde.

Ja šta ću, onako egzaltiran, posegnuh prvo za onom drugom (rakijicom, sipanom umesto prosute, pa se vratih i prvoj. Našlo se tu i malo izvorske, hladne vodice. Prekrstih nogu preko noge, zavalih se malo udobnije, pa i rukama prekrštenim iza vrata, zagledah se, a gde drugo nego u nebo. Razmišljam, kada je reč o mojim komšijama seljacima, poljoprivrednicima, ima tu jedna seoska kafanica sa kariranim stolnjacima i kuvanim, ali neoljuštenim jajima u činiji. Onako, da se nađe ako neko u piću posustane. Idem tamo večeras da ih častim. Mišari da ih časte, jer nisu potamanjeni ove godine. Verujem da će biti malo zbunjeni mojim postupkom, mada nisu baš neke zbunjive prirode, ali neka, samo da ne pomisle da je i moja pamet ptica postala, pa se na nebo vinula. Šta ću opet? Red je. Mislim, častiti i zahvaliti. Obodriti i podržati. Kažete koješta? Možda? Ali neka, dozvolite mi da završim ovu kratku priču o ljubavi ljudi i ptica, o zajedničkom životu, o simbiozi dve živuće vrste, o lepom, i da, o sreći svakako, onoj koja se u ruci drži kao ptica da je. Da prizovem ovakav ishod makar za neku drugu priliku, ako kafana bude zatvorena, da zapamtim ovaj dan i po tom iskrenom nastojanju. Lepši je kraj, zar ne?

Sve se ovo dešavalo baš ovako kako je i opisano, a pisac ovih redova garantuje istinitost svake reči i to onom milom milinom, velikom milinom, što mu osta u srcu i duši. A dešavalo se u samo desetak minuta posle sunčevog zenita iznad Guberevačkih šuma sa obodnim vikend kućama, devetoga septembra, leta Gospodnjeg 2016-og, dok moji usrećitelji ne zamakoše, jedan iza cerove šume, a ostala družina Sunce da stigne.

Guske u Srbiji

ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Belolika guska *Branta leucopsis*
Veličina: 58-70 cm
Stanište u Srbiji: nalažena je isključivo u Vojvodini, na jezerima i ribnjacima
Brojnost u Srbiji: retka zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Grivasta guska *Branta bernicla*
Veličina: 55-62 cm
Stanište u Srbiji: nađena svega dva puta, na Dunavu i ribnjaku kod Uzdina
Brojnost u Srbiji: izuzetno retka zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Guska glogovnjača *Anser fabalis*
Veličina: 69-88 cm
Stanište u Srbiji: nizijska i brdska vodena staništa
Brojnost u Srbiji: nekada česta, a u novije vreme retka zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Guska crvenovoljka *Branta ruficollis*
Veličina: 54-60 cm
Stanište u Srbiji: slana jezera, ribnjaci i veće reke, uglavnom u Vojvodini
Brojnost u Srbiji: redovna i malobrojna zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Lisasta guska *Anser albifrons*
Veličina: 64-78 cm
Stanište u Srbiji: raznovrsna vodena staništa u nizijama, pre svega u Vojvodini
Brojnost u Srbiji: redovna i brojna zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Divlja guska *Anser anser*
Veličina: 74-84 cm
Stanište u Srbiji: jezera, ribnjaci, reke i druge veće vodene površine
Brojnost u Srbiji: 180-250 parova
Trend populacije: raste

Mala lisasta guska *Anser erythropus*
Veličina: 56-66 cm
Stanište u Srbiji: slana jezera i ribnjaci, uglavnom u Vojvodini
Brojnost u Srbiji: retka zimovalica
Trend populacije: nepoznat

Izvor podataka:

Puzović S, Radišić D, Ružić M, Rajković D, Radaković M, Pantović U, Janković M, Stojnić N, Šćiban M, Tucakov M, Gergelj J, Sekulić G, Agošton A. i Raković M. (2015): Ptice Srbije: procena veličina populacija i trendova gnezdarica 2008-2013. Društvo za zaštitu i proučavanja ptica Srbije, Prirodno matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju, Univerzitet u Novom Sadu

Šćiban M, Rajković D, Radišić D, Vasić V. i Pantović U. (2015): Ptice Srbije - kritički spisak vrsta. Pokrajinski zavod za zaštitu prirode i Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Novi Sad

BioRas portal. <http://bioras.pretnica.rs/home.php>